

GAZİANTEP
İSLAM BİLİM VE
TEKNOLOJİ
ÜNİVERSİTESİ

YAKIN DÖNEM
ŞARK ÂLİMLERİ-I
GAZİANTEP - ŞANLIURFA - DİYARBAKIR

ULUSAL SEMPOZYUM

Katılım Belgesi

Sayın **Doç. Dr. Hasan TELLİ**

25 Kasım 2022 tarihinde Gaziantep İslam Bilim Ve Teknoloji Üniversitesi tarafından düzenlenen YAKIN DÖNEM ŞARK ÂLİMLERİ-I Ulusal Sempozyumu'na

“ *Diyarbakırlı Şükrü Erim Hoca* ”

başlıklı bildiriniz ile katılımlarınızdan dolayı
teşekkür eder, başarılarınızın devamını dileriz.

Prof. Dr. Abdulmutalip ARPA
Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı

Prof. Dr. M. Nihat HATİPOĞLU
Rektör

GAZİANTEP İSLAM BİLİM VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ

Yakın Dönem ŞARK ÂLİMLERİ

-I-

Editörler

Dr. Adnan AKALIN - Dr. Eyyüp TUNCER

İslam tarihi boyunca peygamberlerin varisleri olarak âlimler üst düzey bir sorumlulukla farklı alanlarda önemli hizmetler icra etmişlerdir. Bu hizmetler İslam'ı tebliğ etme başta olmak üzere kitap telifi, talebe yetiştirme, toplumu irşat ve ıslah etme gibi birçok alanda karşımıza çıkmaktadır. Âlimlerin bu hizmetleri ahde vefanın bir gereği olarak terâcim ve tabâkât adlı kitaplarda arşivlenmiş ve daha sonraki nesillere aktarılmıştır. Âlimler hakkında yapılan her türlü çalışmanın kayda değer olduğu aşikârdır.

Bu kitapta 1950'li yıllardan başlamak üzere günümüze kadar Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır illerimizde yaşayan, eser telif eden, talebe yetiştiren, toplumun dini alanda aydınlanması için davet ve irşat faaliyetlerinde bulunan âlimlerin biyografileri, düşünceleri ve çalışmaları ele alınmıştır. Bilgi kirliliğinin artış gösterdiği bu zamanda istikamette kalmanın en önemli yollarından biri de kuşkusuz âlimleri tanımadır. Bizler elinizdeki bu eser vesilesiyle Muhammed Emin Er, Haydar Hatipoğlu, Adil Özberk, Molla Muhammed Piremî, Şükrü Erim, Molla Cemil Güzel el-Kürbeytî, Molla Sadullâh el-Fetlevî, Celal Yıldırım, Ahmed Hilmi el-Koğî, Molla Abdullah Dalar, Körkünlü Hasan Arslan, Hafız Osman Arabacı, Molla Abdullah Aksoy, Molla Sait Tekin, Derviş Hoca, Molla Sabri Yazar gibi birçok âlimin biyografisini, eserlerini, düşünce ve hizmetlerini araştırarak onlara karşı vefa borcumuzu ödemeye çalıştık.

Yakın Dönem
ŞARK ÂLİMLERİ

-I-

Editörler
Dr. Adnan AKALIN - Dr. Eyyüp TUNCER

FECR
633

FECR

www.fcr.com.tr

FECR

Fecr Yayınları: 633

YAKIN DÖNEM ŞARK ÂLİMLERİ-I

Editörler

Dr. Adnan AKALIN - Dr. Eyyüp TUNCER

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KÂĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Ocak 2023

ISBN: 978-625-8304-80-0

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

YAKIN DÖNEM ŞARK ÂLİMLERİ-I

Editörler

Dr. Adnan AKALIN - Dr. Eyyüp TUNCER

Ankara 2023

İÇİNDEKİLER

TAKDİM/Prof. Dr. M. Nihat HATİPOĞLU-----	7
ÖN SÖZ/Prof. Dr. Abdulmuttalip ARPA -----	9
MUHAMMED EMİN ER'İN AKAİD KONULARINA YAKLAŞIMI	
Fikret SOYAL-----	11
GAZİANTEP'İN KUR'ÂN HADİMLERİNDEN ÖNEMLİ BİR ŞAHSİYET: HAFIZ OSMAN ARABACI	
Murat AKKUŞ -----	31
KÖRKÜNLÜ HASAN ARSLAN HOCA DİVANINDAN BAZI KITALARIN KUR'ÂN-I KERİM İŞİĞİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ	
Mehmet DEMİR-----	53
MOLLA ABDULLAH DALAR'IN İLİM VE İRŞAD FAALİYETLERİ	
Abdullah BEDEVA -----	71
MOLLA ABDULLAH AKSOY: HAYATI VE ESERLERİ	
Zafer ONUR -----	89
ŞANLIURFA'DA İLME ADANMIŞ BİR ÖMÜR; SEYDA MELLE SAİD TEKİN	
Cuma KARAN -----	101
URFA'NIN MANEVİ DİNAMİKLERİNDEN DERVİŞ HOCA	
Mustafa ÖNCÜ -----	133
SON DÖNEM ŞANLIURFA ULEMÂSININ GÜNCEL MESELELERE YAKLAŞIMI (Şanlıurfa Fetvâ Komisyonu Örneği)	
Muhammed Latif ALTUN-Fadıl ÇİFTÇİ-----	153
SON DÖNEM URFA ÂLİMLERİNDEN MOLLA SABRİ YAZAR	
Ömer Faruk YETİM-----	171
MÜNÂSEBÂTU'L-KUR'ÂN İLMİNE DAİR BİR YAKLAŞIM -HAYDAR HATİPOĞLU ÖRNEĞİ-	
Abdulkerim SEYDAOĞLU -----	179
HAYDAR HATİPOĞLU'NUN TEFSİRİNDE AHKÂM AYETLERİNİ YORUMLAMA YÖNTEMİ	
Abdurrahman ENSARİ-----	199
HAYDAR HATİPOĞLU'NUN EL YAZMA TEFSİRİNDE KIRAAT OLGUSU	
Aydın KUDAT -----	219
HAYDAR HATİPOĞLU'NUN İSLAM MEZHEPLERİNE BAKIŞI	
Doğan KAPLAN -----	235
TERCÜME TEKNİKLERİ/STRATEJİLERİ AÇISINDAN HAYDAR HATİPOĞLU'NUN MEALİ	
Eyyüp TUNCER -----	247
SON DEVİR ÂLİMLERİNDEN HAYDAR HATİPOĞLU'NUN BAZI İTİKADİ GÖRÜŞLERİ: İNSANIN VAROLUŞU VE AHİRET HAYATININ İSPATI	
Fadıl AYĞAN -----	267
HAYDAR HATİPOĞLU'NA GÖRE BİRLİKTE YAŞAMA KÜLTÜRÜ	
Fevzi RENÇBER-----	281

HAYDAR HATİPOĞLU'NUN <i>BÜYÜK ŞAFİİ İLMİHALİ</i> VE GÜNCEL BAZI FIKHİ MESELELERE YAKLAŞIMI	
İsmail NARİN -----	291
HAYDAR HATİPOĞLU'NUN REDDİYE METODU	
Muhammed Mehdi AKSOY -----	309
YAKIN DÖNEM ŞARK ÂLİMLERİNDEN HAYDAR HATİPOĞLU HOCA'NIN TEFSİRİNİN DİLBİLİMSEL YÖNDEN TAHLİLİ	
Mehmet Emin GÜZEL-----	333
HAYDAR HATİPOĞLU'NUN İBN MACE ŞERHİNDE GETİRMİŞ OLDUĞU İZAHLARDA SÜNNET VURGUSU	
Mesut BAYAR-----	351
SÜNEN-İ İBNİ MACE TERCÜME VE ŞERHİ BAĞLAMINDA HAYDAR HATİPOĞLU'NUN HAYATI, ESERLERİ VE TASAVVUF ANLAYIŞI	
Muhammed Ali YILDIZ-Gülcan ASAROĞLU -----	367
HAYDAR HATİPOĞLU'NUN FAİZ KONUSUNDAKİ YAKLAŞIMI: BAKARA SURESİ ÖRNEĞİ	
Muhammed ÇITAK -----	387
YAKIN DÖNEM ÂLİMLERİNDEN HAYDAR HATİPOĞLU'NUN KÜRTAJ KONUSUNDA MUHALEFET ŞERHİ	
Muhammed Said HATİPOĞLU-----	405
HAYDAR HATİPOĞLU'NUN HADİS USÛLÜNE DAİR DEĞERLENDİRMELERİ: <i>SÜNEN-İ İBN MACE TERCEMESİ VE ŞERHİ</i> ÖRNEĞİ	
Fahreddin YILDIZ-----	415
HAYDAR HATİPOĞLU'NUN <i>SÜNEN-İ İBNİ MACE TERCEMESİ VE ŞERHİ</i> İSİMLİ ESERİNDEKİ HADİS ŞERHÇİLİĞİ	
Muhammed Sait MECİTOĞLU-Metin TEKİN-----	429
HAYDAR HATİPOĞLU'NUN " <i>İSLAM'DA EVLİLİK VE MUTA</i> " ADLI ESERİNE DAİR BAZI DEĞERLENDİRMELER	
Taha NAS -----	453
MOLLA MUHAMMED PİREMİ VE <i>HÂŞİYETU DEKÂİKİL-ENVÂR ALÂ FERÂİZİL-ENVÂR</i> ADLI ESERİ	
Abdulgalip ASLAN -----	477
DİYARBAKIRLI ŞÜKRÜ ERİM HOCA	
Hasan TELLİ-----	489
MOLLA CEMİL GÜZEL EL-KÜRBEYTÎ	
Mehmet Nezir ESİN -----	537
MOLLA SADULLÂH EL-FETLEVÎ VE ESERLERİ	
Muhammed ÇİÇEK -----	553
CELAL YILDIRIM VE KUR'AN YORUMU	
Musa GÜLER -----	563
AHMET HİLMİ EL-KOĞİNİN HAYATI, ESERLERİ VE KELAMİ GÖRÜŞLERİ	
Serkan TEKİN-----	587
ANTEPLİ KUR'AN HÂDİMİ FAKİH ADİL ÖZBERK HOCA	
Adnan AKALIN -----	597

Giriş

Drs kökünden türetilen ve ders yapılan yer anlamına gelen medrese¹ tarih boyunca İslam toplumunun en önemli eğitim kurumlarından biri olmuştur. Eğitim alanında ilk akla gelen medreseler bir kurum olarak eğitimi de yönlendirmiştir.² Hz. Peygamber'in suffe eğitimine dayanan medresenin kurumsal manada ilk ne zaman kurulduğu tam olarak bilinmemektedir. Medreselerin Abbasi Halifesi Me'mûn döneminde (813-833) kurulduğu iddia edilse de medrese denince ilk akla Büyük Selçuklu Devletinin en önemli vezirlerinden ve İslam dünyasının en başarılı devlet adamlarından biri olan Vezir Nizâmülmülk (ö. 1092) tarafından kurulan Nişâbur ve Bağdat'ta (1067'de) açılan Nizamiye medreseleri akla gelmektedir. Selçuklularda tam teşekkül halinde yaygınlık gösteren medreseler Osmanlılarda da ülke genelinde yaygınlaşmış ve dini eğitimin yapıldığı ana kurumlar haline gelmiştir. Büyük medreselerde dini eğitimin yanı sıra tıp, matematik, geometri, astronomi gibi çeşitli bilim dallarında eğitimler verilmiştir.³

Cumhuriyetten sonra medreseler her ne kadar resmi olarak kapatılsa da Anadolu'da ve özellikle şark bölgesinde medrese eğitim geleneği bazı âlimlerin gayretli çalışmalarıyla gayri resmi olarak devam etmiştir. Cum-

---

* Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Siyer-i Nebi ve İslam Tarihi Anabilim dalı, Mersin, Türkiye, tellihasan@mersin.edu.tr ORCID: 0000-0002-9142-7469

¹ İsmail b. Hammad Cevheri, *es-Sihab Tacu'l-Luga*, thk. Ahmed Abdulfafur Attar, (Beyrut: Darul-İlim lil-Melayin, 1399/1979), III/927-928.

² İsmail Metin, "Sosyal Hizmetler Bağlamında Mekke'de Osmanlı İzleri", *Turkish Studies*, 10/1 (2015), 469.

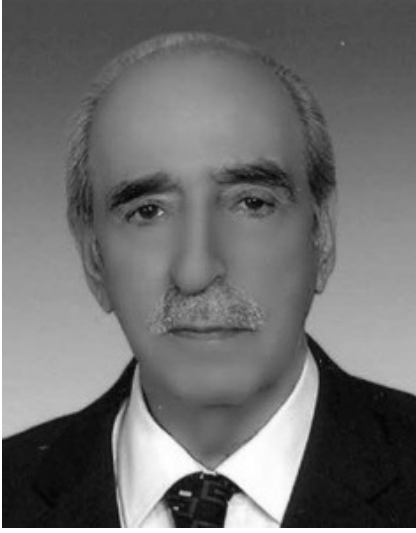
³ Nebi Bozkurt, "Medrese", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/323-327; Abdülkerim Özaydın, "Nizâmülmülk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/194-196; Mehmet İpşirli, "Medrese-Osmanlı Dönemi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/327-333.

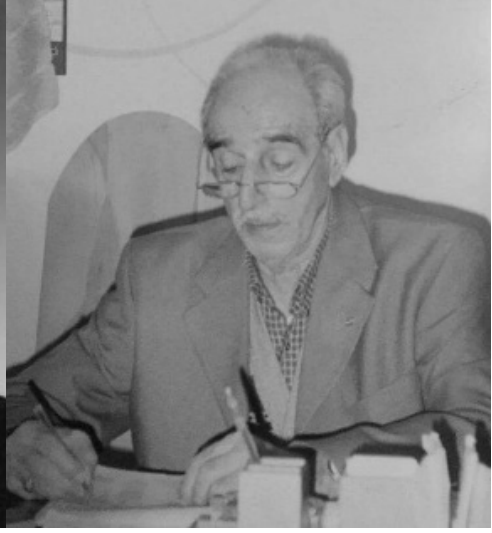
huriyetin ilk dönemlerinde Güneydoğu Anadolu bölgesindeki medreseler genellikle cami bitişiğinde bulunan odalardan ibarettir. Yaklaşık 30-40 metre kare ebatında tek odadan müteşekkil olan bu medreseler hem ders-hane hem yemekhane hem de yatakhane olarak kullanılmıştır. Yaklaşık olarak 20-30 talebenin okuduğu bu mekânlarda “Seyda” denilen medrese hocaları ders vermiştir. Medresenin eğitim, idare ve işleyişinden birinci derecede sorumlu olan seydaya bu işlerde “Emir” denilen en yetişik talebesi yardımcı olmuştur. Medresenin bulunduğu şehir, kasaba veya köyde yaşayanlar, buradaki talebelerin gıda ve ısınma gibi ihtiyaçlarını karşılamada yardımcı olmuşlardır. Medreselerde ders sistemi belli sıralı kitapları okuma sistemi üzerine kurulmuştur. Belli kitapların ezberlenmesine ise ayrı bir önem gösterilmiştir. Şark medreselerinde günlük ders işleyişi genel olarak şöyle geçirdi: Cemaatle kılınan sabah namazından sonra talebe okuduğu kitaptan ezberleyeceği kısımları ezberler ve sonrasında hocasına bunu arz ederdi. Talebe bir taraftan hocasından ders alırken bir taraftan da kendi seviyesinden aşağıdaki diğer talebelere de ders verirdi. Talebe kendinden üst seviyedeki talebeye o günkü okuduğu dersi tekrar ederek ve kendinden alt seviyedeki öğrencinin dersini dinleyerek ders müzakeresi yapardı. Talebe ayrıca bir sonraki günün dersine çalışarak mütalaa yapardı. Medreselerde *Nu bahar*, *Nehcü’l-enam*, *el-Emsile*, *Binâ*, *el-İzzî*, *Avâmil*, *Zurûf*, *Terkib*, *Sadullâh es-Sağîr*, *Şerhu’l-Muğni*, *Saduddin*, *Hallu Meâkidi’l-Kavâid*, *Sadullâh-ı Gevra (Büyük)*, *Netâicü’l-Efkâr*, *Suyûtî*, *Molla Cami*, *İsâğücü*, *Hüsamkâti*, *İsâm ala’l-Câmi*, *Abdulgafur ala’l-Câmi*, *Kul Ahmed*, *Şerhşemsi*, *Muhtasar*, *Risâletü’l-Vad’*, *Risâletü’l-İstiâre*, *Risâletü’l-Münâzara*, *Cemu’l-Cevâmi* ve *Serhu’l-Akâid* adlı dersler (ders kitapları) okutulurdu. Bu dersleri okuyup mezun olan öğrencilere hocası tarafından icazet verilirdi.⁴

Ülkemizin doğusunda medrese eğitim geleneği ile yetişen ve icazet alarak müderrislik yapan Diyarbakırlı âlimlerden birisi de Şükrü Erim Hoca’dır.

⁴ Muhammet Sadık Hamidi, “Doğu ve Güney Doğu Medreseleri’nin Mahiyeti ve Ders Müfredatı’nın Islah Önerisi”, *Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler*, ed. Fikret Gedikli, (Muş: M.Ş.Ü. Yayınları, 2013), 1/313-328.

*Resim 1: Şükrü Erim Hoca*⁵

*Resim 2: Şükrü Erim Hoca*⁶

1. Şükrü Erim Hoca'nın Hayatı

Şükrü Erim Hoca 15 Şubat 1933 tarihinde o dönemde Diyarbakır'a şimdi ise Bingöl'ün Genç ilçesinde bağlı olan Vüsleyl köyünde doğmuştur. Nüfusa kayıtlı olduğu yer ise 1986 yılından sonra tamamen yerleştiği Mersin'dir.⁷ Babasının adı Abdulaziz, dedesinin adı Nimetullah, annesinin adı ise Halime'dir. Aslen Bingöl ilinin Genç ilçesine bağlı Kavar köyünden olan babası Abdülaziz, 1900'lü yılların başında Diyarbakır'a göç edip yerleşmiştir. Babası ilim ehlinden olmasa da ilmi seven ve tarikat ehli olan bir tüccardır. Şükrü Erim çocukluğunu Diyarbakır'ın Saraykapı semtinde geçirmiştir. Altı erkek kardeşi olan Şükrü Erim, öncelikle Doğunun önemli âlimlerinden Bitlis Hızanlı Molla Sait Tanış, Diyarbakır Karaz köyünden (Kocaköy, şimdi ilçe) ve Molla İsmetullah'tan dersler almıştır. Akabinde Bitlis Hızanlı Molla Mehmet Salih İlhan, Bitlis'in Ohim köyünden Molla Halit, Diyarbakırlı Molla Abdulsamed ve Molla Zeki'nin ders halkasına girmiştir. Daha sonra Diyarbakır Hazro ilçesinden Molla Seyda Hacı Fettah, Siirt Kurtalan'dan Cımzerkli Molla Said ve daha başka hocalardan da dersler görmüştür. Klasik medrese usulü üzere okunan

⁵ Mustafa Erim Arşivi.

⁶ Mustafa Erim Arşivi.

⁷ Şükrü Erim'in nüfuz cüzdanı; Mustafa Erim'le yapılan mülakat, 22.11.2022.

kitaplarını okuyup tamamlayan Şükrü Erim Hoca, icazetini Molla Salih İlhan Hoca'sından almıştır.⁸

Şükrü Erim Hoca, 22 Nisân 1954 tarihinde Fikriye Hanım'la evlenmiştir.⁹ Evlendiğinde babasının evinde kalmıştır. Altı odalı bu evde evli olan her bir kardeşe bir oda tahsis edilmiş ve beraberce yaşanmıştır.¹⁰ Evlendikten sonra medrese açmış ve talebeler okutmaya başlamıştır. Bir taraftan ders verirken bir taraftan da bazı hocalara gidip dersler görmüştür. Bunun yanı sıra kardeşleriyle beraber ticaretle de uğraşıp geçimini sağlamaya devam etmiştir.¹¹

Resim 3: Şükrü Erim Hoca'nın Diyarbakır'da çocukluğunu geçirdiği evin önündeki sokak¹²

Şükrü Erim, Nisân 1955'te askere gitmiştir. İlk iki ayını Sivas'ta geri kalanını ise Bitlis'te Gök Meydan Mahallesi'ndeki askeri hastanede hoca olarak yapmıştır. Hastanede hem hocalık yapmış hem de depolardan sorumlu olmuştur. Askerliği sırasında Siirt ve Diyarbakır'a sevk edilen hastaların başında muhafız olarak görev almış ve bu şehirlere sık sık gidip

⁸ Şükrü Erim, *Biyografim Hayat-ı Hususiyye*, (By: y.y., 2012), 8.

⁹ Erim, *Biyografim*, 15.

¹⁰ Mustafa Erim'le yapılan mülakat, 22.11.2022.

¹¹ Erim, *Biyografim*, 15.

¹² Mustafa Erim Arşivi.

gelmiştir. Askerdeyken hastane amiri sağlıkçı Teğmen Lütfü Bey vesilesiyle Üstad Said Nursi'nin risaleleriyle tanışmıştır. Askerlikten sonra kardeşleriyle beraber ticaret yapmaya ve talebe okutmaya devam etmiştir.¹³

Müftülüğün yaptığı fahri vaizlik sınavını kazanarak fahri vaiz olmuştur. Bu vesileyle Diyarbakır'ın hemen hemen tüm camilerinde maaşsız gönüllü olarak vaazlar yapmıştır. Bu dönemde özellikle Hacı Muştak Camii'nde haftalık vaaz vermeye ve Cuma namazlarını kıldırılmaya devam etmiştir. İlkokul ortaokul ve lise eğitimini dışardan sınavlara girmek suretiyle tamamlamış ve böylece Diyarbakır İmam Hatip Okulu'ndan mezun olmuştur.¹⁴

Resim 4: Şükrü Erim'in haftalık gönüllü olarak vaaz verdiği ve Cuma namazı kıldırıldığı Hacı Muştak Camii- Diyarbakır¹⁵

1964 yılında ilk resmi görevine Diyarbakır'da kendi mahallesi olan İçkale'deki Hz. Süleyman Camii'nde imam hatip olarak başlamıştır. Burada imam hatiplik vazifesini yürütürken medrese usulü dersler vererek pek çok talebe okutmuştur. Bu caminin hayatında önemli bir yeri olmuş-

¹³ Erim, *Biyografim*, 15.

¹⁴ Şükrü Erim, "Şükrü Erim'in Hayat Hikayesi-1" adlı video. 2010.

¹⁵ <https://mapio.net/pic/p-9591999/> Erişim tarihi, 3 Aralık 2022.

tur. Çocukluğundan beri görev yapmayı arzu ettiği bu camide hem imamlık, hem hatiplik, hem vaizlik ve hem de müderrislik yapmıştır. Bu hususu bir sohbetinde şöyle ifade etmiştir. “Allah’ın bir hikmeti! Çocukken rahmetli babamla bu camiye cuma ve bayram namazına giderdik. Kalbimden geçiyordu. Hoşuma giderdi böyle. İslam’a karşı aşırı bir aşkımdı vardı. Gün olsa da burada ufak bir hizmet yapsam derdim. Zaman geldi. Arkadaşların da teşvikiyle bu camide görev aldım. Kendi mahallem, kendi semtimdi. Birkaç sene burada Allah bana hem imamlık, hem hatiplik, hem vaizlik hem müderrislik nasip etti. Burada medresem vardı. Devamlı 10-15 talebem vardı. Bu talebelerden yetişenler de oldu. Bu caminin Diyarbakır’da müstesna bir yeri vardı. Diyarbakır’ın fethi esnafında şehir 15 buçuk ay muhasara altında kalıyor... Şehir fethedilirken 27 veya 30 kişi şehit oluyor ve bu caminin bulunduğu yere gömüyorlar. Sonradan cami yapıyorlar. Şuheda camisi. Türkiye’de Hz. Süleyman Camisi kadar mübarek feyizli bir cami yoktur diye bilinir.”¹⁶

Şükrü Erim 1 Ekim 1964-26 Ocak 1968 yılları arasında Diyarbakır’da imam hatip olarak görev yapmıştır. Buradaki hizmetinin ardından Diyarbakır Müftüsü Salih Tanrıverdi’nin talebi ve teşvikleri üzerine Diyarbakır il müftü yardımcılığı görevine tayin edilmiştir. Önce görevlendirme ile başlamış akabinde 26 Ocak 1968 tarihinde resmi olarak bu göreve atanmıştır. Bu tarihten 14 Kasım 1972 tarihine kadar yaklaşık dört sene Diyarbakır il müftü yardımcılığı görevini yapmıştır. Bu dönemde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından ülke genelindeki tüm il müftü yardımcılarına yönelik düzenlenen hizmet içi eğitim seminerine katılmıştır. Dört hafta süren bu seminer sonunda yapılan sınavda birinci olmuştur. Birincilik belgesini Diyanet İşleri Başkanı Lütfi Doğan’ın elinden almıştır. Bu başarısının ardından Şükrü Erim, 1972 yılında Mersin’in Mut ilçesine Müftü olarak atanmıştır. Burada üç ay kadar ilçe müftülüğü yaptıktan sonra kendi isteği ile aynı yıl Mersin il merkez vaizliğine tayin edilmiştir. Hizmet çizelgesinde 27 Kasım 1972-13 Haziran 1980 tarihleri arasında vaiz olarak görevli olduğu ifade edilmiştir. Mersin İl Müftülüğü bünyesinde yaklaşık sekiz yıl vaizlik yapmıştır. Bu dönemde bir ara iki buçuk ay kadar Mersin İl müftülüğü vekâleti yapmıştır. Daha sonra 25 Haziran 1980 ta-

¹⁶ Şükrü Erim, “Şükrü Erim’in Hayat Hikayesi-1” adlı video. 2010.

rihinde Adana merkez vaizliğine atanmış ve altı sene de burada vaizlik yapmıştır. 1980 darbesi sürecinde Adana'da görev yaparken sıkıyönetim gereğince asker ve kolluk kuvvetleri tarafından yapılan tahkikat ve soruşturmalarda tespit edilen Arapça metinlerin mahiyeti konusunda askerlere bilirkişilik yapmıştır. Ayet, hadis ve dua içerikli Arapça metinlerin açıklamalarını yaparak masum insanların kurtulmasına yardımcı olmuş ve böylelikle pek çok kişinin hayır duasını almıştır. 25 Ekim 1985 tarihinde tekrar Mersin merkez vaizliğine dönmüş, bu şehre yerleşmiş ve 2000 yılında buradan emekli olmuştur. Emekli olduktan sonra fahri ve gönüllü olarak vaizlik görevine devam etmiştir.¹⁷ Vaizlik görevi esnasında birçok Avrupa ülkesinde yurtdışı görevinde bulunmuştur. Bunun yanı sıra pek çok defa da hac ve umre hizmetleri münasebetiyle grup din görevlisi, tercüman ve kafile başkanı olarak hacca ve umreye gitmiştir.¹⁸ Şükrü Erim 14 Şubat 2017 tarihinde Mersin'de vefat etmiş ve Mersin Şehir Mezarlığında toprağa verilmiştir. Evli olan Şükrü Erim'in, 5 erkek 3 kız olmak üzere 8 çocuğu olmuştur. Bunların isimleri yaş sırasına göre Mehmet, Mustafa, Müzeyyen, Muzaffer, Muazzez, Muharrem, Bilal ve Muna'dır.¹⁹

Şükrü Erim Hoca, 2012 yılında Mersin'de sahip olduğu evini satmış ve evin parası ile mescit olacak yeni bir yer satın almış ve burasını Allah rızası için vakfetmiştir. Günümüzde Mersin Akdeniz İlçe Müftülüğüne bağlı olarak "Şükrü Erim Mescidi" olarak geçen bu mescit halen ibadete açıktır.²⁰

¹⁷ Şükrü Erim, *Cibana İnen Nur Hz. Muhammed'in (sa) Hayatı*, (Mersin: Arzu Ofset Matbaa, ts), 95; Şükrü Erim, "Şükrü Erim'in Hayat Hikayesi-1" adlı video. 2010. Mustafa Erim'deki evraklar. (Şükrü Erim'e ait Diyanet İşleri Başkanlığı'nca hazırlanan hizmet çizelgesi evrakı)

¹⁸ Şükrü Erim, "Şükrü Erim'in Hayat Hikayesi-1" adlı video. 2010; Oğlu Mustafa Erim'deki evraklar. (Şükrü Erim'e ait Diyanet İşleri Başkanlığı'nca hazırlanan hizmet çizelgesi evrakı)

¹⁹ Mustafa Erim'le yapılan mülakat, 22.11.2022.

²⁰ Mustafa Erim'le yapılan mülakat, 22.11.2022.

Resim 5: Şükrü Erim'in vakfettiği Şükrü Erim Mescidi –Akdeniz Mersin

Resim 6: Şükrü Erim'in vakfettiği Şükrü Erim Mescidi –Akdeniz Mersin

Şükrü Erim Hoca; hocalığıyla, yazarlığıyla, ilmi faaliyetleriyle, hayır ve irşat hizmetleriyle Mersin'in önemli kanaat önderleri arasında sayılmıştır. Vefatından sonra da halen hayırla ve rahmetle yâd edilmektedir.

Resim 7: Şükrü Erim'in Mersin'de ilk oturduğu evin avlusu²¹

2. Şükrü Erim Hoca'nın İلمي Kişiliği

Şükrü Erim Hoca ilk dini eğitimlerini merhum babasının teşvik ve istekleriyle almaya başlamıştır. Kendisi çocukluk döneminde Kur'an-ı Kerim ve dini ilimlerin yanı sıra Türkçe kitapları okumaya olan aşk ve sevgisini şu sözleriyle ifade etmiştir. “Ben o küçük yaşlarımda komşu arkadaşlardan Türkçe alfabeyi aldım. Okudum, okumayı öğrendim. Hemen yanıımızdaki caddeye çıkarken yazıları okumaya başladım. Okumayı sökmenin bana verdiği zevki dil ile ifade edemem. Ve bu safhadan sonra Diyarbakır Ulu Camii kapısındaki kitapçılardan hikâye kitapları alıp okudum... Arapça ilme de başlayınca yine böyle anı olarak sanki gözümün önünden bazı perdeler kalkıp basamak basamak öğrendiklerimden büyük haz almış oldum... Zaman zaman sabah ezanlarına kadar zevkle çalıştığımı biliyorum.”²² Erim, ilmin gayesi hakkında temel görüşünü şu şekilde açıklamıştır. “Başta ilim okununca başka gayeler katılabilir ama sonunda ilim, sahibini inşallah Allah'a götürür”²³

²¹ Mustafa Erim Arşivi.

²² Şükrü Erim, *Biyografim Hayat-ı Hususiyeye*, (By: y.y., 2012), 3.

²³ Erim, *Biyografim*, 3.

Şükrü Erim Hoca ilk Kur'an eğitimini evde ailesinden almıştır. 5-6 yaşlarındayken hocaya giden ağabeylerinden evde Kur'an harflerini öğrenmeye başlamıştır. İlk olarak da Alak sûresini okumuştur. Akrabalarından Faki Hasan Erdem ve Mahmut Eser Hoca'dan da biraz ders görmüştür. Kur'an eğitim ve öğretimin yasak olduğu dönemde İskender Paşa Camii civarında ders veren Bitlisli yaşlı Hediye Hoca hanımdan gizli gizli Kur'an okumaya başlamıştır. Bu hoca hanımın 30-40 civarında talebesi vardır. 1941-1942 yıllarında polisler birkaç defa ders okudukları yere basında bulunup yaşlı hoca hanımla Şükrü Erim'in de dâhil olduğu talebelerini karakola götürmüşlerdir. Bu tutuklamalardan birinde karakol amiri, Hediye Hoca Hanım'a iyi davranmış ve Kur'an'a karşı olmadıklarını ancak verilen emir gereği tutuklamak durumunda kaldıklarını, bir daha ders vermemesi şartıyla hoca hanımı ve talebelerini serbest bırakacaklarını ve bu durumu görmezden geleceklerini ifade etmiştir. Hediye Hoca Hanım ders vermeyeceğine dair söz verdikten sonra kendisi ve talebeleri serbest bırakılmıştır. Hediye Hoca Hanım, Şükrü Erim'in ilk hocası olmuştur.²⁴

Resim 8: Şükrü Erim'in ilk Kur'an eğitimi almaya başladığı İskender Paşa Camii- Diyarbakır²⁵

²⁴ Erim, *Biyografim*, 4.

²⁵ <https://bendiyarbakirim.com/kesfet/iskender-pasa-camii> (Erişim tarihi, 3 Aralık 202).

Tutuklama hadisesinden sonra Hediye Hoca Hanım'dan ders görme imkânı kalmayınca Şükrü Erim ilim öğrenmek için başka fırsatlar ve arayışlar içine girmiştir. Erim, çocuk yaşlarında olmasına rağmen üç arkadaşıyla beraber bir hocadan ilim tahsil etmek amacıyla evinden ayrılıp yolculuğa çıkmıştır. Bu anlamda Diyarbakır'ın çeşitli köylerinde talebe okutan hocaların tedrisine girmeye çalışmıştır. Dört arkadaş, ilk olarak Diyarbakır'ın Terkan bölgesindeki Mermer köyüne gitmişler, bir gece burada kaldıktan sonra burasını beğenmemeleri üzerine buradan ayrılmışlar ve yaya olarak 3-4 saat mesafedeki Derveş köyüne gelmişlerdir. Burada ders veren hocanın talebeleri “*Sizin okuduğunuz Kur'an bile tecvitsizdir*” diyerek alay etmeleri üzerine bir sonraki Alibardağa köyüne gitmişlerdir. Bu köyde talebe okutan ve öğrencilerine şefkatle davranan Kamil Hoca ile karşılaşmışlardır. Ancak Kamil Hoca “*Çocuklar! Şimdi mevsim yaz, talebeler yok. Bir iki ay sonra gelerseniz sizi okuturum*” demesi üzerine buradan da ayrılmışlar ve Diyarbakır'a varmışlardır. Diyarbakır Ulu Camii'nin ikinci imamı olan ve aynı zamanda Nakipzade Camii Kur'an Kursu hocalığını yapan Hafız Ali Efendi'nin derslerine dâhil olmuşlar ve bu hocadan Kur'an-ı Kerim ve tecvit dersleri almaya başlamışlardır. Şükrü Erim, hocası Hafız Ali Efendi'ye Kur'an-ı Kerim'deki bazı kelimeleri sorunca hocası “*Evladım senin ilime çok hevesin var. Bu sorduğun harfler sarf ve nahiv ilmini okuyunca anlaşılır*” demesi üzerine Erim bu ilimleri öğrenmeye ilgi- si artmış ve bunu öğrenmenin fırsatlarını aramıştır. Erim, birkaç arkadaşıyla beraber Yenikapı Mahallesinde Sait Tanış isminde bir hocaya gitmiş, sarf ve nahiv ilmini öğrenmek istediğini ifade etmiştir. Sait Tanış Hoca, sarf ve nahiv ilmine başlamadan önce onlara Doğu medreselerinde okutulan Şeyh Ahmed Hânî'nin (ö.1707 ?) manzum olarak ele aldığı Arapça-Kürtçe sözlük mahiyetinde olan *Nûbehara Biçûkan*²⁶ (*Nevbahar*), Molla Halil Siirdi'nin (ö. 1843) mesnevi şeklinde ele aldığı akaid konula-

²⁶ M. Sait Özervarlı, “Hânî, Şeyh Ahmed”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 1997), 16/31-32; Selman Yeşil, “Medreselerde Arap Diline Dair Okutulan Kürtçe Kitaplar”, *Medrese ve İlahiyat Kavşağında İslâmî İlimler (Uluslararası Sempozyum) 1 Temmuz 2012*, (Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2013), 453-460; Ahmedî Hanî, *Nûbehara Biçûkan*, Haz. Kadri Yıldırım, (İstanbul: Avesta Yayınları, 2011).

rını içeren *Nebcü'l-Enam fi'l-Akaid*²⁷, Ebu Şüca el-İsfahânî'nin (ö.1170'den sonra) Şafi fikhî konularına yer verdiği *Gayetü'l-İktisar*²⁸ ve Muhammed b. Kâsım b. Muhammed el-Gazzî'nin (ö.1512) *Fethu'l-Karibi'l-Mucib fi Şerhi elfâzi't-Takrib* (Ebû Şücâ'nın *Gâyetü'l-İhtisar*²⁹ adlı eserine yapılan şerh) adlı eserleri okutmuştur. Ayrıca Yusuf b. İbrahim el-Erdebî'nin (ö.1377 ?) fikhî konularında yazdığı *el-Envâr li-A'mâli'l-Ebrâr*³⁰ adlı eserini de biraz okutmuştur.³¹

İlme olan merakı ve iştiağı Şükrü Erim'i farklı hocalardan çeşitli dersleri okumaya sevk etmiştir. Sait Tanış Hoca'dan sonra ilim tahsiline devam etmek için Diyarbakır'ın Haftgerm köyüne gitmiş ve köyün imamı Tayfur Efendi'den Erdebî'nin *el-Envâr li-A'mâli'l-Ebrâr*³² adlı eserini okumaya devam etmiştir.³³

Şükrü Erim Haftgam köyündeki tahsilinden sonra akrabalarından Hacı Emin'in vasıtasıyla Hizan köyündeki Hacı Fettah Efendi'ye varmıştır. Burada talebe olmadığı ve dersler yapılamadığı için onun da tavsiyesi üzerine önce Lice ilçesinin eski müftüsü ve Zazaca mevlidin³⁴ yazarı olan Ahmet el-Hasi'yi ziyaret ederek onun elini öpüp duasını almış ardından Karaz'a (Kocaköy'e)³⁵ gelmiştir. Burada 1948-1949 yılları arasında Şeyh

²⁷ Ömer Pakiç, "Molla Halil Siirdi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 30/250-251.

²⁸ M. Kamil Yaşaroğlu, "el-Muhtasar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/66-67; Ebu Şüca el-İsfahani, *Gâyetü'l-İhtisâr*, (İstanbul: Semerkant Yayıncılık, 2018).

²⁹ Cengiz Kallek, "İbn Kâsım el-Gazzî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 20/105-106.

³⁰ Saffet Köse, "Erdebî, Yusuf b. İbrahim", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/279-280.

³¹ Erim, *Biyografim*, 5.

³² Köse, "Erdebî, Yusuf b. İbrahim", 20/105-106.

³³ Erim, *Biyografim*, 5.

³⁴ Kürtçe ve Zaza lehçesiyle yazılan mevlitler için bkz. İsmail Metin, "Türklerde Hz. Peygamber Sevgisine Bir Örnek Olarak Süleyman Çelebi'nin 'Vesiletü'n-Necât' Adlı Eseri", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 7/3 (2020), 1668.

³⁵ Kocaköy: Eski ismi Karaz olan Kocaköy günümüzde Diyarbakır'ın küçük ilçelerinden birisidir. Erim'in okuduğu dönemde köy olan Kocaköy 1977'de belediyeleşmiştir. T.C. Kocaköy Kaymaklığı resmi internet sayfası, "Tarihçe", Erişim tarihi 15 Kasım 2022. <http://www.kocakoy.gov.tr/tarihce>

İsmetullah Efendi'den 7-8 ay sarf dersleri almıştır. Arapça kelimelerin çekimlerini anlatan *Emsile*³⁶, Arapça'daki fiil kalıplarını anlatan ve *Bina* diye tanınan *Binâü'l-Efâl*³⁷, İzzeddin ez-Zencânî'nin (ö. 1262) sarf ilmine dair kaleme aldığı *İzzi* diye bilinen *el-İzzi fi't-Tasrif*³⁸ adlı eserleri okumuş bunun yanı sıra Kürtçe yazılı terkip ve sarf cümlesini öğrenmiştir. 13-14 yaşlarında olan Şükrü Erim bu köydeki hatıralarından bahsederken çok zahmet çektiklerini, çoğu zaman aç kaldıklarını, yiyecek bir şeyler bulmada zorlandıklarını ve oldukça fakir olan köylülerin de talebelere yardım edecek durumda olmadıklarını ifade etmiştir. Yine bu köyle ilgili bir hatırasında açlıktan bunalan medrese talebelerinden birisinin şakayla kendisini Lice kaymakamı olarak tanıttığından bahseder. Buna göre talebelerden biri, takım elbise giyip gözlük ve kravat takıp kendisini Lice kaymakamı olarak tanıtmış ve köylülerden bir sofrta hazırlamalarını ve medrese talebelerini de yemeğe davet etmelerini istemiştir. Kaymakam geldi diye köylüler mükellef bir sofrta hazırlamışlar, böylece Erim'inde olduğu talebeler yemeklerini yemişlerdir. Daha sonra bu şakanın aralarında kalması için sözleşmişlerdir.³⁹

Şükrü Erim, Karaz köyündeki eğitimden sonra Diyarbakır merkezine bağlı Kadıköy'deki Mehmet Hocaefendi'nin ders halkasına dâhil olmuş ve bu zattan nahiv ilmiyle ilgili dersler almıştır. Ancak 30-40 talebenin olduğu burada düzen ve disiplinsizlikten dolayı gereği kadar istifade edememiştir. Bunun üzerine bu köyden ayrılıp Bitlis'e gitmiştir. Şükrü Erim, Bitlis'in Hizan ilçesinin Hirit (Çökekyazı) köyünde iki sene kalmış ve burada Mehmet Salih İlhan Hocaefendi'den dersler almıştır.⁴⁰ 1920 yılında Hirit (Çökekyazı) köyünde doğan Mehmet Salih Hocaefendi döneminde bölgenin en önemli âlimlerindendir. Mehmet Salih Hocaefendi, çocukluk yaşlarından itibaren Siirt Şirvan'ın Matlit köyündeki Molla Raşit

³⁶ İsmail Durmuş, "el-Emsile", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/166-167;

³⁷ Mehmet Çakır, "Binâü'l-Efâl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/179.

³⁸ Ahmet Özel, "Zencânî, İzzeddin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/253-254.

³⁹ Erim, *Biyografim*, 6.

⁴⁰ Erim, *Biyografim*, 9.

Hocaefendi'den Arapça ve fıkıh dersleri almıştır. Daha sonra Bitlis Nurşin ilçesinin Ağdat köyündeki Şeyh Alaaddin Efendi'den hadis ve hadis usulü dersleri sonrasında bu zatın oğlu Şeyh Mazhar Efendi'den tefsir, akaid, fıkıh, fıkıh usulü, mantık, münazara, vad', cebir, istiare, akaid ve beyan gibi dersleri görerek icazetnamesi almıştır. Mehmet Salih Hocaefendi 1952 yılında Hizan'da imam hatiplik, 1955 yılından itibaren ise sırayla Birecik, Nizip, Devrekani, Oğuzeli ve Adilcevaz ilçelerinde ilçe müftülüğü yapmış ve en son Nizip ilçe müftüsü iken 1974 yılında emekliye ayrılmıştır. 2015 yılında Nizip'te vefat etmiştir.⁴¹ Şükrü Erim, Mehmet Salih İlhan Hocaefendi'den özellikle nahiv ilmiyle ilgili dersler almış ve medrese eğitimi bu zatın uhdesinde tamamlamıştır. Mehmet Salih İlhan Hocaefendi'den icazet alan Şükrü Erim, ondan şu kitapları okumuştur.⁴²

- Abdülkâhir el-Cürçânî'nin (ö. 1078-1079), *el-'Avâmilü'l-mi'e* adlı eseri. (Arapça'da kelimelerin i'rabına tesir eden âmillerin özeti mahiyetinde ele alınan bir eserdir.)⁴³
- Halkatanlı Molla Yusuf'un *Zuruf* adlı eseri. (19. yy.'da Kürtçe olarak yazılan bu eser Arapça'daki zarflar, gramer ilminin tarifi, kurucusu, konusu, kelime, cümle, irab ve bunların kısımları konusunu içermektedir.)⁴⁴
- Halkatanlı Molla Yusuf'un *Terkip* adlı kitabı. (Abdulkahir el-Cürçani'nin yazdığı *el-Avâmlü'l-Mi'e* adlı eserin ilk iki sayfasına şerh olarak Kürtçe yazılan ve Arapça gramer konularını içeren bir eserdir.)⁴⁵

⁴¹ https://salihilhaniho.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/27/05/747005/dosyalar/2020_03/10014258_Salih_Ylhan_Hoca.pdf?CHK=6e3daeb77ca44f5edea4af4c99ac7e40 (Erişim tarihi, 3 Aralık 2022).

⁴² Erim, *Biyografim*, 9.

⁴³ Geniş bilgi için bakınız. İsmail Durmuş, "el-Avâmilü'l-Mie", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/106-107; Nasrullah Hacımuftüoğlu, Abdulkahir el-Cürçânî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 1/247-248.

⁴⁴ Geniş bilgi için bakınız. Yeşil, "Medreselerde Arap Diline Dair Okutulan Kürtçe Kitaplar", 457; Abdurrahman Adak, "Kürtler, Dil ve Edebiyat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2019), Ek-2/131-138.

⁴⁵ Geniş bilgi için bakınız. Yeşil, "Medreselerde Arap Diline Dair Okutulan Kürtçe Kitaplar", 457; Adak, "Kürtler, Dil ve Edebiyat", Ek-2/131-138.

- Sadullah El Berde'ının (ö.1212) *Sadullahı's-Sağır* adlı eseri. (Eser, Abdulkahir el-Cürcanı'nın yazdığı "*el-Avâmilü'l-Mi'e*" adlı eserin kısa şerhidir.)⁴⁶
- Muhammed b. 'Abdurrahım b. Hüseyin b. el-Umerî el-Meylanı'nın (ö. 1408), *Şerhu'l-Muğni* adlı eseri. (Eser, Ebül-Mekârim Fahrüddin Ahmed b. el-Hasen b. Yûsuf'un (ö. 746/1346) *el-Muğni fi 'ilmi'n-Nabv* kitabına yapılan bir şerh mahiyetindedir. Nahiv konularını içerir.)⁴⁷
- Sadeddin Taftazânı'nın (ö. 1390), *el-Mutavvel ale't-Telhis* adlı eseri. (Eser, Hatib Dımışkî'nin *Telhisü'l-Miftâh* kitabına yazılan bir şerhtir. Arapça belagat konularını içerir.)⁴⁸
- Şemseddin Sivâsi'nin (ö. 1597), *Hallü me 'âkıdül-Kavâ'id* adlı eseri. (Eser, İbn Hişâm en-Nahvî'nin (ö. 1360) *el-İ'râb 'an Kavâ'idül-i'râb* adlı kitabın hâşiyesi olup 1560 yılında Zile'de telif edilmiştir.)⁴⁹
- Sadullah El Berde'ının (ö.1212) *Sadullah-i Gewre – Büyük Sadullah* adıyla bilinen *Hadâikü'k-Dekâik fi Şerh-i Risâlet-i Allâmeti'l-Hakâik* adlı eseri. (Eser nahiv ilminin bütün konularını ihtiva etmektedir.)⁵⁰
- Mustafa b. Hamza el-Adalî (ö. 1085/1674)'nin *Netâicu'l-Efkâr fi Şerhi'l-İzhâr* (Eser, Muhammed el-Birgivi'nin (ö. 1573) *İzhârü'l-*

⁴⁶ Zübeyr Aslan, *Sadullah El-Berde'ının Hadâiku'd-Dekâik Adlı Eseri*, (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 25.

⁴⁷ Muhammed b. Abdurrahım b. Hüseyin b. Ömer el-Meyelâni, *Şerhu'l-Muğni fi'n-Nabv*, (İstanbul: Şifa Yayınevi, 2019); Felemez Karadeniz, "*Şerhu'l-Muğni, Şerhu Katri'n-Neda, Şerhu Şuzuri'z-Zeheb Ve Elfevaidü'd-Diyaiyye Fi Şerhi'l-Kaşiye'deki Şahit Beyitlerin Tablilî*", (Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 4.

⁴⁸ Mefail Hızlı, "Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17/1 (2008), 35. (25-46); Dursun Hazer, "Osmanlı Medreselerinde Arapça Öğretimi Ve Okutulan Ders Kitapları", *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* I (2002), 284. (274-293)

⁴⁹ Hasan Aksoy, "Şemseddin Sivâsi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/523-524; Mehmet Reşit Özbalkıç, "İbn Hişâm en-Nahvî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 20/74-75; İzzet Marangozoğlu, "Kâfiyeci'nin Şerhu'l-İ'râb 'an Kavâ'idül-İ'râb Adlı Eseri Üzerine Bazı Mü-lâhazalar", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2020), 7/12, 171-206.

⁵⁰ Aslan, *Sadullah El-Berde'ının Hadâiku'd-Dekâik Adlı Eseri*, 24.

esrâr adlı eserin şerhi mahiyetinde olup nahiv/Arapça cümle bilgisi konularını içermektedir.)⁵¹

- ‘Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Suyûtî (ö. 1505)’nin *el-Behcetü’l-Merdiyye fi Şerhi’l-Elfiyye* adlı eseri. (Bu eser, Muhammed b. Abdillâh b. Mâlik et-Tâ’î el-Ceyyânî (ö. 1274)’nin *el-Elfiyye* adlı eserin şerhidir. Bin beyitten oluşan *Elfiyye*, medreselerde ezberlenen önemli eserlerdendir.)⁵²

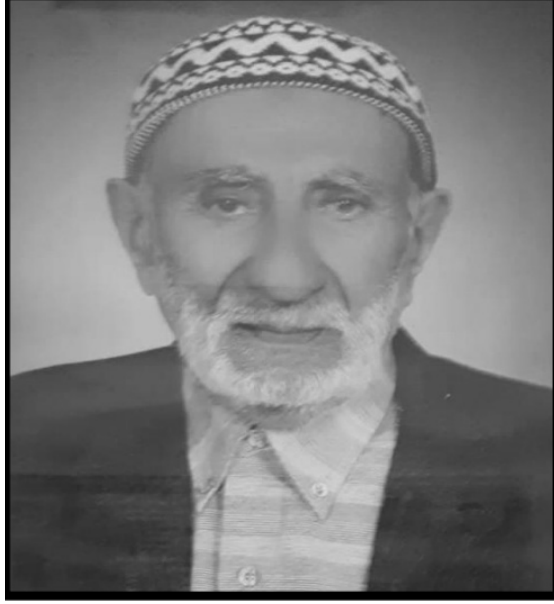
Şükrü Erim, Salih İlhan Hoca’dan Nûruddîn ‘Abdurrahmân b. Ahmed el-Câmî’nin (ö. 1492) nahiv konularını üst düzeyde anlattığı *Mollâ Câmî* adıyla meşhur olan *el-Fevâidu’d-Diyâiyye*⁵³ adlı eserinden bir iki ders okumuş ancak tamamlamadan buradan ayrılmıştır. Erim 30-40 talebenin okuduğu, 40-50 metre karelik bir odadan oluşan bu medresede çok zahmetler çektiğini ve açlık ve sefaletle derslerine devam ettiğini ifade etmiştir. Medrese odasının hem ders, hem yemekhane, hem misafirhane, hem müzakere odası hem de yatakhane olarak kullanıldığını, içme suyunun medreseye 400-500 metre mesafede olduğunu, çamaşırları yıkama ve yıkanma imkânının pek olmadığını belirtmiştir. Ayrıca talebelerde görülen bit ve pire gibi haşerelerin çok zahmet verdiğini anlatmıştır. Karın çok yağdığı ve havanın soğuk olduğu kış mevsiminde kulleteyn (küçük havuz) denilen dereye buzlu sulara sadece girip çıkmak suretiyle boy abdesti aldıklarını hatıralarında zikretmiştir. Şükrü Erim medrese geleneği olarak bir taraftan hocasından ders alırken diğer taraftan da kendi seviyesinden aşağıda olan talebelere ders vermiştir.⁵⁴

⁵¹ Hüseyin Elmalı, “İzhârü’l-Esrâr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23/506-507; Yahya Suzan, “Medreselerde Arapça Öğretimi”, *Medrese ve İlahiyat Kavşağında İslâmî İlimler (Uluslararası Sempozyum)*, (Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2013), 604. (599-614); Sadreddin Öztoprak, *Şark Medreselerinde Bir Ömür*, (İstanbul: Beyan Yayınları, ts), 187; Nezir Demircan, *Halil Gönenç Hoca Hayat ve Hatıratı*, (İstanbul: Beyan Yayınları, ts), 57-58.

⁵² Suzan, “Medreselerde Arapça Öğretimi”, 605.

⁵³ Abdülbaki Turan, “Elfiyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/27-28; Suzan, “Medreselerde Arapça Öğretimi”, 605.

⁵⁴ Erim, *Biyografim*, 6-10.

Resim 9: Şükrü Erim'in kendisinden medrese eğitimi ve icazet aldığı Mehmet Salih İlhan Hocaefendi (Eski Nizip Müftüsü)⁵⁵

Şükrü Erim 1950 yılında Hizan'dan ayrılmış ve Diyarbakır'a gelmiştir. Burada Melik Ahmet Camii'nin imamı merhum Yusuf Hoca'da medrese eğitimine devam etmiştir. Daha sonra basit ve yanlışlıkla yapılan bir hata sebebiyle Diyarbakır Cezaevi'nde tutuklu bulunan Bitlis'in Ohin köyünden meşhur Şeyh Halit Efendi'den "Molla Camii" dersleri almıştır. Bu hatıralarını şöyle zikretmiştir. "Her gün kitabımı alır cezaevine giderdim. Kendi mahallem olduğu için gardiyanlar bizi tanırlardı. Bu sebepten rahatlıkla cezaevine girer iki saat kadar ders okumaya devam ederdim. Zaten bu mübarek hocam cezaevini bir nevi Medrese-i Yusufiyye'ye çevirmişti. Hocamın ceza evine girmesi çok basit ve bir yanlışlıktan dolayı olmuştu ve böylece kısa bir zamanda olsa mübarek zattan bir miktar "Camii" kitabı okudum."⁵⁶ Daha sonra Diyarbakır'ın Hazro ilçesinde meşhur Hazrolu Seyda Hacı Abdulfettah Yazıcı Hocaefendi ve yeğeni Derviş Yazıcı Hocaefendi'de

⁵⁵ https://salihilhaniho.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/27/05/747005/dosyalar/2020_03/10014258_Salih_Ylhan_Hoca.pdf?CHK=6e3daeb77ca44f5ede4af4c99ac7e40 (Erişim tarihi, 3 Aralık 2022).

⁵⁶ Erim, *Biyografim*, 11.

“*Molla Camii*” dersleri okumaya devam etmiştir.⁵⁷ Seyda Hacı Abdulfettah Yazıcı Hocaefendi Hazro bölgesinin en önemli âlimlerinden birisidir. Hayatının yaklaşık 50 yılını medrese eğitim ve öğretimiyle geçiren Abdulfettah Hocaefendi, edebi ve ilmi yönü oldukça güçlü olan bir şahsiyettir. Arapça, Farsça ve Kürtçe şiirler yazmış, akaid konularında eserler yazmıştır. Bölgedeki Molla Abdullah Düşünücü, Liceli Molla Faik, Molla Tahir, Molla Muhammed Hadi, Abdullah Meylani, Molla Reşid, Seyyid Abdurrahman Yardımcı ve Molla Hüseyin Küçük gibi âlimlerden dersler alan Hacı Abdulfettah Efendi, medrese eğitimini tamamlayıp icazet aldıktan sonra uzun yıllar medrese dersleri vermiş ve çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Diyarbakır eski il müftüsü Halil Özaydın, Savur eski müftüsü Abdülmecit Güldü, Silvan eski müftüsü Abdullah Düşünücü, Baskil eski müftüsü Mehmet Bilici, İzmir eski müftüsü ve Din İşleri Yüksek Kurulu üyesi Haydar Hatipoğlu⁵⁸, Derviş Yazıcı Hoca, Prof. Dr. Hulusi Kılıç ve Prof. Dr. Bekir Karlığa gibi çok önemli âlimlerin yetişmesinde emeği olmuştur. Oldukça mütevazı bir şahsiyete sahip olan hoca, 1975 yılında vefat etmiştir.⁵⁹ Şükrü Erim bu şekilde bölgenin en önemli âlimlerinden istifade etmiştir.

Şükrü Erim daha sonra iki yıl Cımzerkli Üstad Said’de okumuştur. Sirt’in Kurtalan ilçesine bağlı Cımzerk (Gökdoğan) köyünden olduğu için bu zata Cımzerkli denmiştir. Bu dönemde Lalabey Camii’nde bir yıl, Safa Camii’nde ise iki yıl okumuştur. Erim, “*Bu hocam halk tarafından da takvası ve ilmi ile meşhur idi. Benim şahsi inancımınla Allah’ın ermiş bir kuluydu*” diye tavsif ettiği Üstad Said’den mantık ilminin yanı sıra şu kitapları da okumuştur.⁶⁰

- Esürüddin Ebherî’nin (ö.1265) *İsâgûcî* adlı eseri. (Bu eser özlü mantık bilgilerini içerir.)⁶¹

⁵⁷ Erim, *Biyografim*, 11.

⁵⁸ Muhammed Sait Hatipoğlu, “Cumhuriyet Dönemi Âlimlerinden Haydar Hatipoğlu ve Eserleri”, *GİBTÜ İslami İlimler Fakültesi Dergisi SIRAT* 3/2 (2022), 130-154.

⁵⁹ Cevat Ergin, “Hazrolu Seyda Hacı Abdulfettah Yazıcı”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi VIII/1* (2006), 109-130.

⁶⁰ Erim, *Biyografim*, 11.

⁶¹ Adem Evmeş, “Hüsâm Kâtî’nin Şerhu İsâgûcî Eseri İle Molla Fenârî’nin Fevâidü’l-Fenâriyye Eserinin Tasavvurat Kısmının Karşılaştırılması”, *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fa-*

- Hüsâm Kâtî'nin (ö. 1359) *Şerhu İśâgûci* adlı eseri. (Bu eser, Ebherî'nin "İśâgûci" adlı eserinin şerhidir. Mantık konularını içerir.)⁶²
- Kul Ahmed b. Muhammed b. Hıdır'ın (1543), *Hâşiyetü Kul Ahmed alâ Şerhi'l-Fenârî alâ İśâgûci* adlı eseri. (Bu eser, Molla Fenârî'nin (ö. 1431) *el-Fevâ'idü'l-Fenâriyye* adlı eserinin şerhidir. Mantık ilmi konularını içerir.)⁶³
- Kâdî Mir Meybudî'nin, *Şerhu's-Şemsiyye* adlı eseri. (Bu eser Mantık ilmi konularını içerir.)⁶⁴

Erim, Cımzerkli Üstad Said'de okurken 1954 yılında Ahmed Hoca, Molla Bahri ve Molla Mustafa adlı talebelerinin üstadından icazet aldığına şahit olmuştur. 1954 yılında Diyarbakır'dan ayrılıp İstanbul'a yerleşen ve burada vefat eden Üstad Said Cemzertli'nin kabri yol geçmesi sebebiyle başka bir yere nakledilmiştir. Kabrinin naklini gerçekleştiren talebelerinden Celal Hoca, daha sonra Şükrü Erim'e şu bilgileri aktarmıştır. "*Hocamızın kefeninin sadece bir yerinde bir leke vardı. Vücutunda hiçbir değişiklik olmamıştır. Hatta açıp mübarek yüzüne baktım. Hiçbir azası bozulmamıştır.*"⁶⁵

1954 yılında evlendikten sonra medrese açan Şükrü Erim Hoca hem talebe okutmaya hem de başka hocalardan ders almaya devam etmiştir.⁶⁶ Bu anlamda müftülükten izin alarak Diyarbakır'ın tarihi camilerinden Kurşunlu Camii'nde bir yıl, Hazreti Ömer Camii'nde bir yıl ve Safa

---

kültesi Dergisi [BOZİFDER] 17 (2020), 299-322; Ferruh Özpilavcı, Ebherî İśâgûci ve Şerhi. (İstanbul: Litera Yayınları, 2017).

⁶² Hüsâm el-Kâtî. *Şerhu İśâgûci*. thk. Kasım b. Naim el-Hanefi. (Beyrut: Dâru'lKüttâbü'l-İlmiyye, 2015); Evmeş, "Hüsâm Kâtî'nin Şerhu İśâgûci Eseri İle Molla Fenârî'nin Fevâ'idü'l-Fenâriyye Eserinin Tasavvurat Kısmının Karşılaştırılması", 299-322.

⁶³ Kul Ahmed b. Muhammed b. Hıdır, *Hâşiyetü Kul Ahmed alâ Şerhi'l-Fenârî alâ İśâgûci*, thk. Mustafa Şeyh Mustafa, 2. Bs. (Beyrut: Mektebetü'l-Hâşimî, 2015); Molla Fenârî, *el-Fevâ'idü'l-fenâriyye*. Thk. Mustafa Şeyh Mustafa. 2. Bs. Beyrut: Mektebetü'l-Hâşimî, 2015; İbrahim Hakkı Aydın, "Molla Fenârî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2005), 30/ 246.

⁶⁴ Kâdî Mir Meybudî, *Şerhu's-Şemsiyye*. Süleymaniye Kütüphanesi, İzmirli İsmail Hakkı, nr. 1694.

⁶⁵ Erim, *Biyografim*, 12.

⁶⁶ Erim, *Biyografim*, 13.

(Parlı) Camii'nde de bir yıl medrese açmış ve talebeler okutmuştur. 1964 yılında resmi olarak atandığı ve görev yaptığı Diyarbakır'daki Hazreti Süleyman Camii'nde üç yıl medrese usulü dersler verip çok sayıda talebe okutmuş ve yetiştirmiştir.⁶⁷

Resim 10: Şükrü Erim'in müderrislik yaptığı Kurşunlu Camii-Diyarbakır⁶⁸

Resim 11: Şükrü Erim'in müderrislik yaptığı Hazreti Ömer Camii-Diyarbakır⁶⁹

⁶⁷ Şükrü Erim, "Şükrü Erim'in Hayat Hikayesi-1" adlı video. 2010.

⁶⁸ <https://twitter.com/yasamdiyarbakir/status/1229422730153517058/photo/1> (Erimiş tarihi, 4 Aralık 2022).

Resim 12: Şükrü Erim'in müderrislik yaptığı Safa Parla Camii-Diyarbakır⁷⁰

*Resim 13: Şükrü Erim'in imam hatiplik ve müderrislik yaptığı
Hz. Süleyman Camii- Diyarbakır⁷¹*

⁶⁹ <https://bendiyarbakirim.com/kesfet/omer-seddat-camii-hz.-omer-camii> (Erimiş tarihi, 4 Aralık 2022).

⁷⁰ <https://tr.foursquare.com/v/parli-safa-camii/51582f48e4b0781cc2697e01> (Erimiş tarihi, 4 Aralık 2022).

⁷¹ https://tr.wikipedia.org/wiki/Hazreti_S%C3%BCleyman_Camii (Erişim tarihi, 3 Aralık 2022)

Şükrü Erim, ilkokul diplomasını da evlendikten sonra almıştır. Dışarıdan sınavlara girerek Süleyman Nazif İlkokulundan mezun olmuş akabinde orta ve lise öğrenimini yine hariçten sınavlara girip kazanarak Diyarbakır İmam Hatip Okulu'nda bitirmiştir. 1958 yılında İstanbul'a gelerek Yüksek İslam Enstitüsü'ne kayıt yaptırmıştır. Kayıt yaptırdığı sırada halasının vefatı üzerine Diyarbakır'a geri dönmüş, ailesine bakmak zorunda kalması ve geçim sıkıntısı dolayısıyla İstanbul'a geri dönememiş ve lisans eğitimini yapamamıştır.⁷²

Şükrü Erim, 1955 yılında askere gitmiş askerlikten sonra bir yıl Siirtli Molla Muhammed Hakkı Efendi'de Hazende Camii'nin medresesinde münazara risalesini ve İstiare risalesini okumuştur. Akabinde dört beş arkadaşıyla birlikte Sa'deddin et-Taftâzânî'nin (ö. 1390) *Muhtasarü'l-Meânî*⁷³ adlı eserini okumuştur. Bu eser, Ebû Ya'kûb es-Sekkâkî'nin (ö. 1229) *Miftâhu'l-'ulûm*⁷⁴ adlı eserinin üçüncü bölümüne Hatib el-Kazvî'nin (ö. 1338) yazdığı *Telhisü'l-Miftâh*⁷⁵ adlı esere Sa'deddin et-Teftâzânî tarafından yapılan muhtasar bir şerh konumundadır.⁷⁶ Meânî, Beyan ve Bedî konularını içeren bu eser hakkında Şükrü Erim "*Sıra kitaplar içinde en önemli kitaptır ve ilmin bel kemiğidir*" ifadelerini kullanmıştır.⁷⁷

Şükrü Erim Hoca, aslen Silvanlı olup Ergani'ye ikamet eden Abdüssamet el-Zeki Efendi'den 7-8 ay müddetle fıkıh ve akaid dersleri görmüştür. Akaid konusunda Sa'düddîn Mes'ûd b. Fahriddîn et-Teftâzânî (ö. 1390) tarafından yazılan *Şerhu'l-Akâid*⁷⁸ adlı eserini okumuştur.⁷⁹ Bu eser Teftâzânî'nin, Necmeddin en-Nesefî'nin (ö. 1142) *Akâidü'n-Nesefî* diye bilinen muhtasar akaid kitabına Nisân 1367'de

⁷² Mustafa Erim,

⁷³ Şükrü Özen, "Teftâzânî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/299-308.

⁷⁴ Mehmet Sami Benli, "Miftâhu'l-Ulûm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/27-28;

⁷⁵ İsmail Durmuş, "Kazvîni, Hatib", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25/156-157.

⁷⁶ Benli, "Miftâhu'l-Ulûm", 11/127.

⁷⁷ Erim, *Biyografim*, 13.

⁷⁸ Özen, "Teftâzânî", 40/299-308.

⁷⁹ Erim, *Biyografim*, 13.

Hârizm'de iken yazdığı bir şerh kitabıdır.⁸⁰ Şükrü Erim fıkah usulü konusunda ise Tâcüddîn Abdülvehhâb b. Alî b. Abdilkâfi es-Sübki'nin (ö. 1370) Hanefi ve Şafîî metotlarını birleştirerek yazdığı *Cem'u'l-Cevâmî fi Usûli'l-Fıkâh*⁸¹ adlı eserinin bir bölümünü okumuştur. Oldukça zeki ve halifelik icazetine sahip olan hocası Abdüssamet el-Zeki Efendi, Adıyaman'ın Besni ilçesinde Kur'an kursu hocalığı yapmış ve burada vefat etmiştir.⁸²

Şükrü Erim Hoca beşi Diyarbakırlı, beşi Bitlisli ve üçü de Siirtli olmak üzere 13 hocadan ders almıştır. Karaz köyünden Şeyh İsmetullah Efendi, Hazro'dan Seyda Hacı Fettah Efendi, Molla Derviş Efendi, İmam Muhammed Efendi ve Abdussamet el-Zeki Hocaefendi Diyarbakırlı âlimlerdir. Hediye Hoca Hanım, Hafız Ali Efendi, Sait Tanış Efendi, Ohin köyünde Şeyh Halit Efendi ve Hizan ilçesinde Salih İlhan Efendi Bitlis ulemasındandır. Melik Ahmet Camii imamı Yusuf Hoca, Üstad Sait Cımzerkli ve Muhammed Hakkı Hoca ise Siirtli âlimlerdendir. Şükrü Erim Hoca bu 13 âlimden bizzat yüz yüze ders almıştır. Bunlar haricinde bazen teberrüken bir iki ders okuduğu, sohbetlerinden veya kitaplarından istifade ettiği âlimler ise şunlardır.

- Üstad Bediüzzaman Said Nursi
- Mustafa Asım Köksal
- Bitlis'in Norsin köyünde Şeyh Maşuk Efendi
- Molla Sadrettin Yüksel
- Bitlis'in Ohin köyünde Şeyh Halid ve kardeşleri Şeyh Mazhar ve Şeyh Asım
- Ağrı'nın eski müftüsü merhum Süleyman Yaşar
- Van'ın eski müftüsü merhum Mehmet Kasım Arvas
- Ercişli Molla Abdullah Dibo
- Muş'un eski müftüsü Suphi Bilgin
- Kızıltepelili Şeyh Abdurrezzak

⁸⁰ Özen, "Teftâzânî", 40/299-308; Ayşe Hümeýra Aslantürk, "Nesefî, Necmeddin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/571-573.

⁸¹ Bilal Aykan, "Sübki, Tâceddin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/11-13.

⁸² Erim, *Biyografim*, 13.

- Derikli Üstad Hasan Tagviki
- Urfa'nın eski müftüsü Halil Gönenç
- Urfa'dan Derviş Hoca
- Gaziantep'in eski müftüsü Mahmut Ögütçü ve Feyyaz Yaşar
- Hatay'ın eski vaizlerinden Cemil Hoca
- Bingöl'ün eski müftüsü Abdullah Hoca
- Erzurum'un eski müftüsü Sakip Hoca ve Osman Bayraktar
- Sivas'ın eski müftüsü Hasan Şakir Sancaktar ve Selahaddin Durdu
- Kayseri'nin eski müftüsü Necmeddin Nursaçan
- Yozgat'ın eski müftüsü Namık Hoca
- Diyanet İşleri Başkanı Lütfi Doğan
- Konya'nın eski müftüsü Tahir Büyükkörükçü ve Mustafa Ateş
- Antalya'nın eski müftüsü Kadir Çetin
- İzmir'in eski müftüsü Haydar Hatipoğlu ve müftü Celal Yıldırım
- Edirne'nin eski müftüsü İbrahim Hoca
- Tekirdağ'ın eski müftüsü Ali Aslan
- Bursa'nın eski müftüsü Muhammet Şirin
- Adana'nın eski müftüsü Cemalettin Kaplan ve Mehmet Nuri Öner
- Elazığ'ın eski müftüsü Ömer Bilginoğlu
- Bitlis'in eski müftüsü Abdülkerim Saruhan
- Trabzon'un eski müftüsü Süleyman Hoca
- Mersin'in eski müftüsü Mehmet Altunkaya ve Mazhar Bilgin
- Suriye'de Haznevî şeyhlerinden Şeyh İzzettin, Şeyh Muhammed
- Menzil şeyhlerinden Şeyh Abdulkakim ve Şeyh Muhammed Raşit
- Diyarbakırlı Şeyh Zeynel Abidin ve Muhammed Salin
- Mısır'ın meşhur kârisi Abdulbasit Abdussamed (Suudi Arabistan'da Abdussamed ile şifahen görüşmüştür.)
- Halep'teki Şeyh Abdullah Efendi, Şeyh Sami Efendi
- Halepli Muhammed Hamza Reyhavî
- İskender Paşa Camii imamı
- İstanbul'da Şeyh Muhammed Efendi
- Zazaca mevlidin yazarı Üstad Ahmed el-Hasî
- Silvan'dan Üstad Hüseyin Küçük ve Molla Hamit Efendi
- Silvan müftüsü Molla Yakup Uyanık, müftü Mehmet Uyanık

- Vaiz Rıza Çöllü
- Vaiz Timurtaş Uçar Hoca
- Darendeli Seyyid Osman Hulusi Efendi
- Elazığlı Hulusi Efendi
- Sivaslı Şeyh Hasan Efendi
- Tarsuslu Abdullah Hocaefendi
- Cübbeli Mahmut Hoca ile maruf Ahmet Mahmut Ünlü
- Medine'ye yerleşen Abdüssamed Seyda ve Seyyid Hasan Aynuse
- Mekke'de Muhammed Ali Durrizade
- Molla Bahri Tunç⁸³

3. Şükrü Erim Hoca'nın Eserleri

İyi bir medrese eğitimi almış olan ve akabinde ilmi araştırma ve çalışmalarına devam eden Şükrü Erim pek çok eser kaleme almıştır. Bu anlamda 7 kitap ve tespit edebildiğimiz kadarıyla 16 risale (kitapçık) yazmıştır. Yazdığı risalelerin sayısının daha fazla olması da muhtemeldir. Eserlerini ve içeriklerini iki başlık altında toplayabiliriz.

3.1. Şükrü Erim'in Kitapları

3.1.1. *Hacc ve İrşad*

Şükrü Erim tarafından yazılan *Hacc ve İrşad* adlı bu eser, Birim Yayınları tarafından basılmış olup ikinci baskısını 1997 yılında yapılmıştır. 383 sayfa olan kitap önsöz ve dört bölümden oluşmaktadır. Eserin sunuş kısmını dönemin Mersin il müftüsü Mehmet Altunkaya yazmıştır. Birinci bölümde hacca hazırlık, haccın tarihi, Hz. Peygamber'in haccı, haccı ekber, Kâbe'nin tarihçesi ve faziletinden bahsedilmiş ve Makam-ı İbrahim, Hicr-i İsmail, Mizab-ı Rahme, Mültezem, Hacerü'l-esved ve zemzem ara başlıklarıyla Kâbe'nin bölümleri anlatılmıştır. İkinci bölümde Haccın fıkıhı yönlerini ele alan yazar haccın farziyetinin şartları, edasının şartları, sıhhatinin şartları, haccın vacipleri, haccın sünnetleri, eda itibarıyla haccın kısımları, mikat, hill, haram, ihram, ihramın vacipleri, ihramın sünnetleri, ihramlıya yasak olan haller, mikat ve haramın hikmetleri,

⁸³ Erim, *Biyografim*, 14-16.

tavaf, ziyaret tavafı, tavafın şartları, vacipleri, sünnetleri, çeşitleri ve hikmetleri, Arafat, Arafat vakfesi, cem-i takdim, Arafat gününün fazileti ve hikmetleri, müzdelife, müzdelife vakfesi, bu vakfenin sıhhatinin şartları, vacipleri, sünnetleri, hikmetleri, şeytan taşlama, taşlamanın sıhhat şartları, vacipleri, sünnetleri, hikmetleri, safa ve merve, sa'y ibadeti, sa'yın şartları, vacipleri, sünnetleri ve hikmetleri, hac çeşitlerinin tatbiki, hacc-ı ifrat, hacc-ı kıran ve haccı temettü gibi konular etraflıca anlatılmıştır. Üçüncü bölümde müstakil umre ve ziyaret yerleri hakkında bilgiler verilmiştir. Bu anlamda Mekke'de görülmeye değer olan Sever dağı, Arafat, Cebel-i Rahme, Meş'ar-ı Haram, Ebu Kubeys dağı ve Cennetü'l-Mualla hakkında önemli bilgiler aktarılmıştır. Ardından udhiye, nezir, akika, şükür ve hedy açısından kurban ve çeşitleri konusu ele alınmıştır. Daha sonra hac ve umrede yapılması yasak olan cinayetler konusuna değinilmiştir. Bu anlamda bedene, dem, sadaka ve oruç tutma cezaları konusu açıklanmıştır. Bu bölümün sonunda ise haccın, ferdi, sosyal, sıhhi, medeni, iktisadi, siyasi, ahlaki ve cihat açısından genel faydaları üzerinde durulmuştur. Kitabın dördüncü olan son bölümde ise Medine, Ravza-i Mutahhara, Mescid-i Nebevi, Hz. Peygamber'i ziyaret adabı ve Medine'deki ziyaret yerleri hakkında bilgiler verilmiştir. Bu anlamda Uhud dağı, Yedi Mescitler, Mescid-i Kibleteyn, Kuba Mescidi, Cennetü'l-Baki Kabristanı, Mescid-i Gamame ve Mescid-i Cuma tanıtılmıştır. Daha sonra kadınlara mahsus haller ve hac ve umreyle ilgili çeşitli konular üzerinde durulmuştur.⁸⁴ İlmi bir üslupla kaleme alınan bu eser, hac ve umrenin hem fıkhi, hem tarihi hem de ziyaret yerlerinin tanıtılması boyutuyla önemli bir çalışmadır.

3.1.2. *Muhayyibat-ı Hamse*

Şükrü Erim'in "*kâinatta gizli tutulan beş sır*" diye tarif ettiği "*Mugayyibatı Hamse*" adlı eseri, Mersin'de Tunç Matbaacılık tarafından 2007'de basılmış olup 49 sayfadır. Eser önsöz ve beş bölümden oluşur.

⁸⁴ Şükrü Erim, *Hac ve Umre Duaları (Hacc ve İrşad)*, 2. Baskı, (İstanbul: Birim Yayınları, 1997). Eserin ikinci baskısında kitabın ismi ön kapağında sehven "*Hacc ve Umre Duaları*" şeklinde yazılmış ancak iç kapakta kitabın orijinal adı olan "*Hacc ve İrşad*" ismine yer verilmiştir. Üçüncü baskısında bu durum düzeltilmiştir.

Birinci bölümde kıyametin kopma zamanı, kıyamet gününün dehşeti, dağların paramparça olması ve kıyamette kimsenin kimseye faydasının olamayacağı konularına yer verilmiştir. İkinci bölümde ise, yağmurun yağdırılması ve Hz. Musa'nın yağmur duasına çıkmasıyla ilgili hadise analiz edilmiştir. Üçüncü bölümde ana rahmindeki ceninin mahiyeti, insanın yaratılışının safhaları ile inananların, şehitlerin, Hz. Hızır'ın, Hz. İlyas'ın, Hz. İdris'in ve Hz. İsa'nın hayat tarzları irdelenmiştir. Dördüncü bölümde insanın yarın ne yapacağı konusu ele alınmıştır. Beşinci bölümde ise insanın ne zaman, nerede ve nasıl öleceği, gaybe inanmanın önemi, imanın altı esası üzerinde durulmuştur. Kitabın sonunda ise başvuru kaynaklara yer verilmiştir. Eserin sonunda ise tali derecede gizli tutulan beş şey hakkında bilgiler verilmiştir. Burada Hz. Hızır, Kadir Gecesi, İsmi Azam duası, Cuma saatinde yapılan dua ve ortanca namaz hususları açıklanmıştır.⁸⁵

3.1.3. *Çocuk Yetiştirmenin Adâbı ve Ölen Çocukların Durumu*

Şükrü Erim'in merhum oğlu Muharrem Erim'in anısına ithaf ettiği bu eser Mersin Tunç Ofset tarafından basılmış olup 69 sayfadır. Yazar, ergenlik çağından önce ölen çocukların durumu ve çocuk yetiştirme konulu bir mukaddime ile başladığı bu eserinde; kötü evlat, cennette çocuk doğrulmayacağı, çocukların günahsız olarak doğduğu, çocuk sevgisi, on yedinci mektup, çocukların ebeveyn üzerindeki hakları, Hz. Ömer'in örneği, sünnet merasimi, kirvelik, cennet, cehennem, ebeveynlerin çocuklarına adil davranması, miras, ebeveynlerin evlat üzerindeki hakları, evladın nimet olması, çocuklara verilecek bilgi ve kültür gibi konular üzerinde durmuştur.⁸⁶

3.1.4. *Cihana İner Nur Hz. Muhammed'in Hayatı*

Şükrü Erim'in Hz. Peygamber'e olan sevgisini dile getirmek amacıyla kaleme aldığı *Cihana İner Nur Hz. Muhammed'in Hayatı* adlı eseri Mersin'de Arzu Ofset Matbaa tarafından basılmış olup 101 sayfadır. Eserinde

⁸⁵ Şükrü Erim, Mugayyibatı Hamse, (Mersin: Tunç Matbaacılık, 2007).

⁸⁶ Şükrü Erim, *Çocuk Yetiştirmenin Adâbı ve Ölen Çocukların Durumu*, (Mersin: Tunç Ofset Baskı, 2009).

Hz. Peygamber'in doğumundan ölümüne kadarki hayatını kronolojik bir tarzda ele almış ve akabinde dört halife ve bazı sahabilerin hayatlarına yer vererek tamamlamıştır. Üç bölümden olan eserin birinci bölümünde Hz. Peygamber'in doğumundan risaletin başlangıcına kadarki hayatı, ikinci bölümünden nübüvvetin başlangıcından hicrete kadarki hayatı, üçüncü bölümde hicretten vefatına kadarki hayatı anlatılmıştır. Kitabın son bölümünde ise dört halife ve cennetle müjdelenen sahabilerin hayatlarından kesitlere yer verilmiştir.⁸⁷

3.1.5. *İfrat ve Tefrit*

Şükrü Erim'in kaleme aldığı *İfrat ve Tefrit* adlı eser Mersin'de Tunç Ofset Baskı tarafından 2010 yılında basılmış olup 117 sayfadır. Eser giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kâinattaki denge ve ince hikmetler ile ölüleri ziyaret etmenin hükmü ve adabı konusu ele alınmıştır. İkinci bölümde taziye merasimlerinde, ziyaretlerde, ibadetlerde ve tevessül (vasıta/vesile) konusundaki ifrat ve tefrit hususları irdelenmiştir. Üçüncü bölümde ise rüya, peygamberlerin rüyaları, Hz. Peygamber'in rüyaları, komşu hakkı, konuşma, okuma ve hutbede ses iktisadı, asık suratlı olma, yeme içmede itidalli olma, infakta ifrat ve tefritten uzak durma gibi konular ele alınmış ve önemli değerlendirmelerde bulunulmuştur.⁸⁸

3.1.6. *İlim ile Aklın Münasebeti (İlişkisi) İlim*

Erim'in telif ettiği eserlerden birisi de 2007 yılında Mersin'de Tunç Matbaacılık tarafından yayınlanan *İlim ile Aklın Münasebeti (İlişkisi) İlim* adlı kitaptır. İlimle alakalı çeşitli fasıllardan oluşan eser 62 sayfadır. Eserde ilmin tarifi, ilmin ve aklın nimeti, ilmin mi yoksa aklın mı üstün olduğu, Allah'ın Hz. Âdem'e ilmi öğretmesi, aklı üstün görenlerin delilleri, faydasız ilim, ilmin faydaları, ilim vermenin adabı, ilmin fazileti, ilim dalları: Belagat, fesahat, hitabet, ilim öğrenmenin şartları, Hz. Peygamber döneminden günümüze kadar ilmi yayanlar hakkında bilgiler verilmiştir. Uzun yıllar medrese eğitimi alan Erim doğu medreseleriyle ilgili gözlem

⁸⁷ Şükrü Erim, *Cihana İnen Nur Hz. Muhammed'in (sa) Hayatı*, (Mersin: Arzu Ofset Matbaa, ts).

⁸⁸ Şükrü Erim, *İfrat ve Tefrit*, (Mersin: Tunç Ofset Baskı, 2010).

ve tespitlerini bu eserinde ele almıştır. Bu anlamda kitabında medrese, medreselerdeki eski tedrisat usulü ve medreselerin eksikleriyle ilgili analizler yapmıştır.⁸⁹

3.1.7. *Tevbe ve İhlas Risalesi*

Şükrü Erim tarafından kaleme alınan *Tevbe ve İhlas Risalesi* adlı eser Mersin’de Rota Matbaacılık tarafından 2011 yılında yayın hayatına girmiştir. Eser 60 sayfadan müteşekkildir. Eserde ilahi nimetler, en büyük günahlar, şirk, sihir, katl, cinayet, faiz, yetimin hakkına tecavüz etmek, savaştan kaçmak, iffetli hanımlara iftira atmak, içki ve kumar gibi insanı felakete sürükleyen günahlar ve Kur’an-ı Kerim’de geçen Ashab-ı Rakim konusuna yer verilmiştir. Ardından tevbe, istiğfar, peygamberlerin tevbeleri ve istiğfar duaları, seyyidü’l-istiğfar duası, Allah’ın rahmetinin genişliği, nimetin merkezi olarak kalp, hastalıklara, musibetlere ve günahlara karşı sabırlı olmak, günahları affettirebilmenin çareleri, settar ve gaf-far isimlerinin sırları, Hz. Geylanı’nın bir münasebeti hususları açıklanmıştır. Eserin sonunda ise dua metni örneği verilmiştir.⁹⁰

Resim 14: Şükrü Erim’in yazdığı kitaplar

⁸⁹ Şükrü Erim, *İlim ile Aklın Münasebeti (İlişkisi) İlim*, (Mersin: Tunç Matbaacılık, 2007).

⁹⁰ Şükrü Erim, *Tevbe ve İhlas Risalesi*, (Mersin: Rota Matbaacılık, 2011).

3.2. Şükrü Erim'in Kitapçıkları/Risaleleri

3.2.1. *Hatıralarım*

Şükrü Erim, *Hatıralarım* adıyla bir kitapçık yazmıştır. Cep boy formatında olan kitapçığın basım yeri, tarihi ve bilgileri yoktur. Toplam 35 sayfadır. Yazdıklarını kendi imkânları ile kitapçık haline getirmiştir. Bu çalışmasında Erim, talebelik ve tahsil hayatı esnasında kayda değer gördüğü hatıralarını ve hac yolundaki hatıralarını anlatmıştır.⁹¹

3.2.2. *İçki ve Kumar*

İçki ve Kumar adlı 16 sayfadan oluşan cep boyu ebadındaki bu kitapçığında Şükrü Erim, içki ve kumarın mahiyeti ve zararları konusuna değinmiş ve ayet ve hadisler ışığında konuyla ilgili çeşitli açıklamalarda bulunmuştur. Başındaki ve son kısımdaki bilgilere göre 2012 yılında Mersin'de yazdığı anlaşılın kitapçığın yayınevi bilgileri mevcut değildir.⁹²

3.2.3. *İslam'da Takva*

İslam'da Takva risalesinde Şükrü Erim İslam'ın temeli olması açısından takvanın önemi, mahiyeti ve dindeki yeri konusunu ele almıştır.⁹³

3.2.4. *Birlik Risalesi*

"*Birlik Risalesi*" adlı bu çalışmasında Erim, İslam'da birlik konusunu ele almıştır.⁹⁴ Cep boyu ebadındaki bu risalenin yayın bilgileri yoktur.

3.2.5. *Namaz Dinin Direğidir*

Namaz Dinin Direğidir adlı kitapçık çalışmasında Erim, namazın önemi, fazileti, farziyeti, dindeki yeri ve namazın diğer ibadetler arasındaki konumu gibi konuları ayet ve hadisler ışığında ele almıştır. 31 sayfalık kitapçığın yayın bilgileri yoktur.⁹⁵

⁹¹ Şükrü Erim, *Hatıralarım*, (By: y.y., t.y.).

⁹² Şükrü Erim, *İçki ve Kumar*, (Mersin: y.y., 2012)

⁹³ Şükrü Erim, "Şükrü Erim'in Hayat Hikayesi-2" adlı video. 2010.

⁹⁴ Şükrü Erim, "Şükrü Erim'in Hayat Hikayesi-2" adlı video. 2010.

⁹⁵ Şükrü Erim, *Namaz Dinin Direğidir*, (By: y.y., t.y.).

3.2.6. *Faiz (Riba) Manevi bir Kanserdir*

Şükrü Erim *Faiz (Riba) Manevi bir Kanserdir* adlı cep boyu kitapçık çalışmasında faizin haram olması ve insanın maneviyatına verdiği zararları konusunu işlemiştir. 12 sayfalık çalışmanın yayın bilgileri mevcut değildir.⁹⁶

3.2.7. *İslam'da Uhuwvet "Kardeşlik"*

İslam'da Uhuwvet "Kardeşlik" adlı 25 sayfalık risalesinde Şükrü Erim, ayetler ve hadisler ışığında ve özellikle Hz. Peygamber'in ve ashabının örneğinde İslam kardeşliği üzerinde durmuştur. 10 Nisân 2013 tarihinde cep boy ebadında bastırılan kitapçığın yayın yeri ve yayınevi bilgileri mevcut değildir.⁹⁷

3.2.8. *Hacc ve Umre Duaları*

Şükrü Erim özellikle hacca ve umreye gidenlere yönelik olarak hazırladığı *Hacc ve Umre Duaları* adlı kitapçığında hac ve umre ibadetleri esnasında yapılacak duaları ve bunların manalarını açıklamıştır. Özellikle tavaf ve sa'y ibadetlerini yaparken ve zemzem içerken yapılacak dualar üzerinde durmuş ve çalışmanın sonunda Arafat duası eklemiştir. 64 sayfa olarak cep boy ebadında bastırılan çalışmanın yayın bilgileri yoktur.⁹⁸

3.2.9. *Kutlu Doğum Haftası ve Mevlüd Kandili*

Şükrü Erim *Kutlu Doğum Haftası ve Mevlüd Kandili* adlı çalışmasında Hz. Peygamber'in doğumu münasebetiyle kutlanan mevlüd kandili hakkında bilgiler sunmuştur. Çalışmada ayrıca Hz. Peygamber'in sütanneleri, Türkçe, Kürtçe ve Arapça mevlidler hakkında bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. 11 sayfalık cep boy ebadındaki risalenin yayın bilgileri bulunmamaktadır.⁹⁹

⁹⁶ Şükrü Erim, *Faiz (Riba) Manevi bir Kanserdir*, (By: y.y., t.y.).

⁹⁷ Şükrü Erim, *İslam'da Uhuwvet "Kardeşlik"*, (By: y.y., t.y.).

⁹⁸ Şükrü Erim, *Hacc ve Umre Duaları*, (By: y.y., t.y.).

⁹⁹ Şükrü Erim, *Kutlu Doğum Haftası ve Mevlüd Kandili*, (By: y.y., t.y.).

3.2.10. *İskat ve Devir*

Şükrü Erim, Anadolu’da yaygın olan adetlerden birisi olan iskat ve devir konusunu ele aldığı bu çalışmasını 1 Şubat 2013 tarihinde cep boy ebadında bastırmıştır. Çalışmada iskat, devir, kefare, fidiye, vasiyet, vasiyetin önemi, mahiyeti üzerinde durduktan sonra iskatın (kefaretin) dinde yerinin olduğu, devirin ise olmadığını açıkça ifade etmiş ve toplumda devir yapılırken yapılan yanlışlıkları izah etmiştir. Çalışmada, iskatın dağıtma şekli, iskatın uygulanması ve kefaretle ilgili ayetler üzerinde durulmuştur. Kitapçığın sonunda bu çalışmayla ilgili olarak Diyanet İşleri Başkanlığı Haseki Eğitim Merkezinde fıkıh ve tefsir hocalığı yapan ve “*Hocaların hocası*” olarak adlandırılan Halil Gönenç Hoca ve Urfa Hz. İbrahim Camii imamı Sabri Yazar Hoca’nın değerlendirmelerine yer verilmiştir. Kitapçık 58 sayfadan ibaret olup yayın bilgileri mevcut değildir.¹⁰⁰

3.2.11. *Mübarek Gün ve Geceler*

Şükrü Erim, *Mübarek Gün ve Geceler* adlı kitapçık çalışmasında, zaman, mekân, mevlid kandili, regaib kandili, büyük mucizeler, İsrâ ve Miraç, Berat gecesi, Kadir gecesi ve mübarek gecelerin fazileti gibi hususlar üzerinde durmuştur. 34 sayfa olarak cep boyunda bastırılan kitapçığın yayın bilgileri mevcut değildir.¹⁰¹

3.2.12. *Şehr-i Ahmed (Diyarbakır)*

Şükrü Erim *Şehr-i Amed (Diyarbakır)* adlı çalışmasında Diyarbakır’ın tarihini ele almıştır. Hulefa-yı Raşidin döneminde Diyarbakır’ın fethe edilmesi, Ebu Ubeyde, Halid b. Velid’in ve Süleyman b. Halid’in bu fetih harekâtındaki yeri ve önemi ile Diyarbakır’daki Hazreti Süleyman Camii hakkında bilgiler sunulmuştur. 26 sayfadan oluşan bu kitapçık 1 Mayıs 2014 tarihinde basılmıştır. Yayın evi bilgisi yoktur.¹⁰²

¹⁰⁰ Şükrü Erim, *İskat ve Devir*, (By: y.y., 2013).

¹⁰¹ Şükrü Erim, *Mübarek Gün ve Geceler*, (By: y.y., ts.).

¹⁰² Şükrü Erim, *Şehr-i Amed (Diyarbakır)*, (By: y.y., 2014).

3.2.13. *Bediüzzaman Said Nursi ve Risale-i Nur*

Şükrü Erim Hoca *Bediüzzaman Said Nursi ve Risale-i Nur* adlı risalesinde Said Nursi ve risaleleri hakkında çeşitli değerlendirmelerde bulunmuştur. Cep boy ebadında bastırılan bu çalışmanın yayın bilgileri mevcut değildir.¹⁰³

3.2.14. *Dünya Güzeli Hz. Yusuf*

Şükrü Erim *Dünya Güzeli Hz. Yusuf* adlı risalesinde Hz. Yusuf (as)'ın hayatını anlatmıştır. Risale Mersin'de 2015 yılında basılmıştır.¹⁰⁴

3.2.15. *İsra ve Miraç*

Şükrü Erim Hoca *İsra ve Miraç* adlı bir risale yazarak Hz. Peygamber'in isra ve miraç mucizesinden bahsetmiştir. Cep boy ebatında bastırılan bu çalışmanın yayın bilgileri mevcut değildir.¹⁰⁵

3.2.16. *Miraç Risalesi Mukaddime*

Cep boy ebadında basılan ve 24 sayfadan oluşan *Miraç Risalesi Mukaddime* adlı kitapçık Şükrü Erim'in 81 yaşında yazdığı son eseridir. Kitapçığın son kısmında Erim; “*Bu son eserimde görülen noksan ve hatalar affedile. Çünkü yaşım 81 ve hasta halimle bunu yazdığım için kusura bakılmasın*” notunu düşmüştür. Eserde yayınevi ve yayın tarihi konusunda bilgiler bulunmamaktadır. Çalışmanın başında ulu'l-azm peygamberleri kısaca tanıtılmış akabinde Hz. Peygamber'in miracı anlatılmıştır. Miraç konusu ele alınırken meleklerle, kitaplara ve ahiret gününe imandan bahsedilmiştir. Mizan, hesap, kıyamet gününde amel defterinin verilmesi, sırat geçidi, cennet, cehennem ve cemelullahı müşahede konularına yer verilmiştir.¹⁰⁶

¹⁰³ Şükrü Erim, *Bediüzzaman Said Nursi ve Risale-i Nur*, (By: y.y., ts.).

¹⁰⁴ Şükrü Erim, *Dünya Güzeli Hz. Yusuf*, (Mersin: y.y. 2015).

¹⁰⁵ Şükrü Erim, *İsra ve Miraç Risalesi*, (By: y.y., t.y.).

¹⁰⁶ Şükrü Erim, *Miraç Risalesi Mukaddime*, (By: y.y., t.y.).

Resim 15: Şükrü Erim'in yazdığı risaleler (kitapçıklar)

Sonuç

Cumhuriyetten sonra Doğu Anadolu Bölgesinde medrese eğitim geleneği üzere yetişen, icazet alan ve müderrislik yapan âlimlerden birisi de Diyarbakırlı Şükrü Erim Hoca'dır. 1933 yılında Diyarbakır'da doğan Erim, çocukluk yaşlarından itibaren dini ilimler tahsil etmeye başlamıştır. 1941-1942 yıllarında Diyarbakır'da İskender Paşa Camii civarında ders veren Bitlisli Hediye Hoca Hanımdan gizli gizli Kur'an okumaya başlayan Erim, dini tedrisatın yasak olduğu ve medreselere baskınların düzenlendiği bu dönemlerde hocasıyla beraber karakola götürülmüştür. Yasaklara rağmen eğitimine devam eden Erim Doğunun önemli âlimlerinden Bitlis Hizanlı Molla Sait Tanış, Diyarbakır Karaz köyünden (Kocaköy, şimdi ilçe) Molla İsmetullah, Bitlis Hizanlı Molla Mehmet Salih İlhan, Bitlis'in Ohim köyünden Molla Halit, Diyarbakırlı Molla Abdulsamed ve Molla Zeki, Diyarbakır Hazro ilçesinden Molla Seyda Hacı Fettah, Siirt Kurtalan'dan Cımzerkli Molla Said ve daha başka hocalardan da dersler almıştır. Klasik medrese usulü üzere okunan kitapları okuyup tamamlayan Şükrü Erim Hoca, icazetini Molla Mehmet Salih İlhan Hoca'sından almıştır. O dönemde doğu medreselerinde okutulması gelenek hale gelen

Nû Bahar, Nebcül-enâm, Emsile, Binâ, İzzî, Avâmil, Zurûf, Terkib, Sadullah es-Sağır, Şerhu'l-Muğni, Saduddin, Hallu Meakidi'l-Kavaid, Sadullah Gevra (Büyük), Netaicül'efkâr, Suyûti, Molla Câmî, İsåğücü, Kul Ahmed, Şerhu Şemsiyye, Muhtasar, Risaletül'vaz', Risaletül'İstiâre, Risaletül-Münâzara, Cemu'l-Cevâmi' ve *Şerhu'l-Akâid* gibi dersleri (ders kitaplarını) okuyup bitirmiştir.

Şükrü Erım Hoca, 22 Nisân 1954 tarihinde evlenmiştir. Evlendiğinde babasının evinde kalmıştır. Evlendikten sonra medrese açmış ve talebeler okutmaya başlamıştır. Bir taraftan ders verirken bir taraftan da bazı hocalara gidip dersler görmüştür. Nisân 1955 yılında askere gitmiştir. Askerdeyken Teğmen Lütfü Bey vesilesiyle Üstad Said Nursi'nin risaleleriyle tanışmıştır. Şükrü Erım, ilkokul diplomasını da evlendikten sonra almıştır. Dışardan sınavlara girerek Süleyman Nazif İlkokulu'ndan mezun olmuş akabinde orta ve lise öğrenimini yine hariçten sınavlara girip kazanarak Diyarbakır İmam Hatip Okulu'nda bitirmiştir. 1958 yılında İstanbul'a gelerek Yüksek İslam Enstitüsü'ne kayıt yaptırmış ama geçim sıkıntısı sebebiyle buraya devam edememiştir.

Müftülüğün yaptığı fahri vaizlik sınavını kazanarak fahri vaiz olmuştur. Bu vesileyle Diyarbakır'ın hemen hemen tüm camilerinde maaşsız gönüllü olarak vaazlar yapmıştır. Bu dönemde özellikle Hacı Muştak Camii'nde haftalık vaaz etmeye ve Cuma namazlarını kıldırmaya müdavemet etmiştir.

1964 yılında ilk resmi görevine Diyarbakır'da kendi mahallesi olan İçkale'deki Hz. Süleyman Camii'nde imam hatip olarak başlamıştır. Bu rayla ilgili hatırasında şöyle demiştir. "*Burada Allah bana hem imamlık, hem hatiplik, hem vaizlik hem müderrislik nasip etti. Burada medresem vardı. Devamlı 10-15 talebem vardı.*"

Bu camide üç sene devam eden hizmetinin ardından Diyarbakır Müftüsü Salih Tanrıverdi'nin talebi ve teşvikleri üzerine Diyarbakır il müftü yardımcılığı görevine tayin edilmiştir. 1967-1972 yılları arasında Diyarbakır il müftü muavinliği görevini yapmıştır. Bu dönemde Diyabet İşleri Başkanlığı tarafından ülke genelindeki tüm il müftü yardımcılarına yönelik düzenlenen hizmet içi eğitim seminerine katılmıştır. Bu seminer sonunda yapılan sınavda birinci olmuştur. Birincilik belgesini Diyanet İşleri

Başkanı Lütfi Doğan'ın elinden almıştır. Bu başarısının ardından Şükrü Erim, 1972 yılında Mersin'in Mut ilçesine Müftü olarak atanmıştır. Burada üç ay kadar ilçe müftülüğü yaptıktan sonra kendi isteği ile aynı yıl Mersin il merkez vaizliğine tayin edilmiştir. Mersin İl Müftülüğü bünyesinde yaklaşık sekiz yıl vaizlik yapmıştır. Bu dönemde bir ara iki buçuk ay kadar Mersin İl müftülüğü vekâleti yapmıştır. 1980 yılında Adana merkez vaizliğine atanmış ve altı sene de burada vaizlik yapmıştır. 1980 darbesi sürecinde Adana'da görev yaparken sıkıyönetim gereğince asker ve kolluk kuvvetleri tarafından yapılan tahkikat ve soruşturmalarda tespit edilen Arapça metinlerin mahiyeti konusunda askerlere bilirkişilik yapmıştır. Ayet, hadis ve dua içerikli Arapça metinlerin açıklamalarını yaparak masum insanların kurtulmasına yardımcı olmuş ve böylelikle pek çok kişinin hayır duasını almıştır. 1986 yılında tekrar Mersin merkez vaizliğine dönmüş bu şehre yerleşmiş ve 2000 yılında buradan emekli olmuştur. Emekli olduktan sonra fahri ve gönüllü olarak vaizlik görevine devam etmiştir. Vaizlik görevi esnasında birçok Avrupa ülkesinde bulunmuştur. Bunun yanı sıra pek çok defa da hac ve umre hizmetleri münasebetiyle grup din görevlisi, tercüman ve kafile başkanı olarak hacca ve umreye gitmiştir. Şükrü Erim 14 Şubat 2017 tarihinde Mersin'de vefat etmiş ve Mersin Şehir Mezarlığında toprağa verilmiştir. Evli olan Şükrü Erim'in, 5 erkek 3 kız olmak üzere 8 çocuğu olmuştur. Bunların isimleri yaş sırasına göre Mehmet, Mustafa, Müzeyyen, Muzaffer, Muazzez, Muharrem, Bilal ve Muna'dır.

Şükrü Erim, 2012 yılında Mersin'de sahip olduğu evini satmış ve evin parası ile mescit olacak yeni bir yer satın almış ve burasını Allah rızası için vakfetmiştir. Günümüzde Mersin Akdeniz İlçe Müftülüğüne bağlı olarak "Şükrü Erim Mescidi" olarak geçen bu mescit halen ibadete açıktır.

Şükrü Erim Hoca; hocalığıyla, yazarlığıyla, ilmi faaliyetleriyle, hayır ve irşat hizmetleriyle Mersin'in önemli kanaat önderleri arasında sayılmıştır. Vefatından sonra da halen hayırla ve rahmetle yâd edilmektedir.

İyi bir medrese eğitimi almış olan ve akabinde ilmi araştırma ve çalışmalarına devam eden Şükrü Erim pek çok eser kaleme almıştır. Bu anlamda 7 kitap ve tespit edebildiğimiz kadarıyla 16 risale (kitapçık) yazmıştır. Yazdığı risalelerin sayısının daha fazla olması da muhtemeldir.

Şükrü Erim'in Kitapları şunlardır.

1. *Hacc ve İrşad*
2. *Muhayyibat-ı Hamse*
3. *Çocuk Yetiştirmenin Adâbı ve Ölen Çocukların Durumu*
4. *Cihana İner Nur Hz. Muhammed'in (sa) Hayatı*
5. *İfrat ve Tefrit*
6. *İlim ile Aklın Münasebeti (İlişkisi) İlim*
7. *Tevbe ve İhlas Risalesi*

Şükrü Erim'in Kitapçıkları/Risaleleri

1. *Hatıralarım*
2. *İçki ve Kumar*
3. *İslam'da Takva"*
4. *Birlik Risalesi*
5. *Namaz Dinin Direğidir*
6. *Faiz (Riba) Manevi bir Kanserdir*
7. *İslam'da Ubuḡvet "Kardeşlik"*
8. *Hacc ve Umre Duaları*
9. *Kutlu Doğum Haftası ve Mevlüd Kandili*
10. *İskat ve Devir*
11. *Mübarek Gün ve Geceler*
12. *Şehr-i Ahmed (Diyarbakır)*
13. *Bediüzzaman Said Nursi ve Risale-i Nur*
14. *Dünya Güzeli Hz. Yusuf*
15. *Miraç Risalesi Mukaddime*
16. *İsra ve Miraç*

Kaynakça

- Adak, Abdurrahman. "Kürtler, Dil ve Edebiyat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ek-2/131-138. Ankara: TDV Yayınları, 2019.
- Aksoy, Hasan. "Şemseddin Sivâsi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 38/523-524. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Aslan, Zübeyr. *Sadullah El-Berde'înin Hadâiku'd-Dekâik Adlı Eseri*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

- Aslantürk, Ayşe Hümeýra. “Nesefî, Necmeddin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 32/571-573. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Aydın, İbrahim Hakkı. “Molla Fenârî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/ 246. Ankara: TDV Yayınları, 2005.
- Aykan, Bilal. “Sübki, Tâceddin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 38/11-13. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Benli, Mehmet Sami. “Miftâhu’l-Ulûm”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 11/27-28. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Bozkurt, Nebi. “Medrese”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 28/323-327. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Çakır, Mehmet. “Binâü’l-Efâl”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 6/179. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Demircan, Nezir. *Halil Gönenç Hoca Hayat ve Hatıratı*. İstanbul: Beyan Yayınları, ts.
- Durmuş, İsmail. “el-Avâmilü’l-Mie”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 4/106-107. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Durmuş, İsmail. “el-Emsile”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 11/166-167. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Durmuş, İsmail. “Kazvînî, Hatîb”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 25/156-157. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Ergin, Cevat. “Hazrolu Seyda Hacı Abdulfettah Yazıcı”. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* VIII/1 (2006), 109-130.
- Hacımüftüoğlu, Nasrullah. Abdulkahir el-Cürcânî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1/247-248. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Hamidi, Muhammet Sadık. “Doğu ve Güney Doğu Medreseleri’nin Mahiyeti ve Ders Müfredatı’nın İslah Önerisi”. *Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler*. ed. Fikret Gedikli. 1/313-328. Muş: M.Ş.Ü. Yayınları, 2013.
- Elmalı, Hüseyin. “İzhârü’l-Esrâr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 23/506-507. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Erim, Şükrü. *Hacc ve Umre Duaları (Hacc ve İrşad)*. 2. Bs. İstanbul: Birim Yayınları, 1997.
- Erim, Şükrü. *Mugayyibatı Hamse*. Mersin: Tunç Matbaacılık, 2007.
- Erim, Şükrü. *Çocuk Yetiştirmenin Adâbı ve Ölen Çocukların Durumu*. Mersin: Tunç Ofset Baskı, 2009.

- Erim, Şükrü. *Cihana İnen Nur Hz. Muhammed'in (sa) Hayatı*. Mersin: Arzu Ofset Matbaa, ts.
- Erim, Şükrü. *İfrat ve Tefrit*. Mersin: Tunç Ofset Baskı, 2010
- Erim, Şükrü. *İlim ile Aklın Münasebeti (İlişkisi) İlim*. Mersin: Tunç Matbaacılık, 2007.
- Erim, Şükrü. *Tevbe ve İhlas Risalesi*. Mersin: Rota Matbaacılık, 2011.
- Erim, Şükrü. *Hatıralarım*. By: y.y., t.y..
- Erim, Şükrü. *İçki ve Kumar*. Mersin: y.y., 2012.
- Erim, Şükrü. *Namaz Dinin Direğidir*. By: y.y., t.y.
- Erim, Şükrü. *Faiz (Riba) Manevi bir Kanserdir*. By: y.y., t.y.
- Erim, Şükrü. *İslam'da Uhuwvet "Kardeşlik"*. By: y.y., t.y.
- Erim, Şükrü. *Hacc ve Umre Duaları*. By: y.y., t.y.
- Erim, Şükrü. *Kutlu Doğum Haftası ve Mevlüd Kandili*. By: y.y., t.y.
- Erim, Şükrü. *İskat ve Devir*. By: y.y., 2013.
- Erim, Şükrü. *Mübarek Gün ve Geceler*. By: y.y., t.y.
- Erim, Şükrü. *Şehr-i Amed (Diyarbakır)*. By: y.y., 2014.
- Erim, Şükrü. *Dünya Güzeli Hz. Yusuf*. Mersin: y.y. 2015.
- Erim, Şükrü. *Miraç Risalesi Mukaddime*. By: y.y., t.y.
- Erim, Şükrü. *İsra ve Miraç Risalesi*. By: y.y., t.y.
- Erim, Şükrü. *Bediüzzaman Said Nursi ve Risale-i Nur*. By: y.y., t.y.
- Erim, Şükrü. *Biyografim Hayat-ı Hususiyeye*. By: y.y., 2012.
- Erim, Şükrü. *Cihana İnen Nur Hz. Muhammed'in (sa) Hayatı*. Mersin: Arzu Ofset Matbaa, ts.
- Erim, Şükrü. "Şükrü Erim'in Hayat Hikayesi-1" adlı video. 2010.
- Erim, Şükrü. "Şükrü Erim'in Hayat Hikayesi-2" adlı video. 2010.
- Evmüş, Adem. "Hüsâm Kâtî'nin Şerhu İsâgücî Eseri İle Molla Fenârî'nin Fevâidü'l-Fenâriyye Eserinin Tasavvurat Kısmının Karşılaştırılması". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [BOZİFDER]* 17 (2020), 299-322.
- Hanî, Ahmedî. *Nûbehara Biçûkan*, Haz. Kadri Yıldırım. İstanbul: Avesta Yayınları, 2011.
- Hatipoğlu, Muhammed Sait. "Cumhuriyet Dönemi Âlimlerinden Haydar Hatipoğlu ve Eserleri". *GİBTÜ İslami İlimler Fakültesi Dergisi SIRAT* 3/2 (2022), 130-154.

- Hazer, Dursun. “Osmanlı Medreselerinde Arapça Öğretimi ve Okutulan Ders Kitapları”. *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi I* (2002), 274-293.
- Hızlı, Mefail. “Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/1 (2008), 25-46.
- İpşirli, Mehmet. “Medrese-Osmanlı Dönemi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 28/327-333. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- el-İsfahani, Ebu Şüca. *Gâyetü'l-İhtisâr*. İstanbul: Semerkant Yayıncılık, 2018.
- Kâdi Mir Meybudî. *Şerhu's-Şemsiyye*. Süleymaniye Kütüphanesi, İzmirli İsmail Hakkı, nr. 1694.
- Kallek, Cengiz. “İbn Kâsım el-Gazzî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 20/105-106. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Karadeniz, Felemez. “*Şerhu'l-Muğni, Şerhu Katri'n-Neda, Şerhu Şuzuri'z-Zeheb ve Elfevaidu'd-Diyaiyye fi Şerhi'l-Kafiye'deki Şahit Beyitlerin Tablîli*”. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- el-Kâtî, Hüsâm. *Şerhu İsâgûci*. thk. Kasım b. Naim el-Hanefi. Beyrut: Dâru'lKüttâbü'l-İlmiyye, 2015.
- Köse, Saffet. “Erdebîli, Yûsuf b. İbrahim”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 11/279-280. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Kul Ahmed b. Muhammed b. Hıdır. *Hâşiyetü Kul Ahmed alâ Şerhi'l-Fenâri alâ İsâgûci*. thk. Mustafa Şeyh Mustafa. 2. Bs. Beyrut: Mektebetü'l-Hâşimî, 2015.
- Marangozoğlu, İzzet. “Kâfiyecî'nin Şerhu'l-İ'râb 'an Kavâ'idî'l-İ'râb Adlı Eseri Üzerine Bazı Mülâhazalar”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/12 (2020), 171-206.
- el-Meyelânî. Muhammed b. Abdurrahim b. Hüseyin b. Ömer. *Şerhu'l-Muğni fi'n-Nabv*. İstanbul: Şifa Yayınevi, 2019.
- Metin, İsmail. “Sosyal Hizmetler Bağlamında Mekke'de Osmanlı İzleri”. *Turkish Studies*. 10/1 (2015), 455-476.
- Metin, İsmail. “Türklerde Hz. Peygamber Sevgisine Bir Örnek Olarak Süleyman Çelebi'nin 'Vesiletü'n-Necât' Adlı Eseri”. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 7/3 (2020), 1644-1672.
- Molla Fenârî. el-Fevâ'idü'l-fenâriyye. thk. Mustafa Şeyh Mustafa. 2. Bs. Beyrut: Mektebetü'l-Hâşimî, 2015.

Mustafa Erım'le yapılan mülakat, 22.11.2022.

Mustafa Erım'deki evraklar. (Şükrü Erım'e ait Diyanet İşleri Başkanlığı'nca hazırlanan hizmet çizelgesi evrakı)

Mustafa Erım Arşivi.

Özel, Ahmet. "Zencânî, İzzeddin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 44/253-254. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Özen, Şükrü. "Teftâzânî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 40/299-308. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.

Özbalıkçı, Mehmet Reşit. "İbn Hişam en-Nahvî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 20/74-75. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.

Özervarlı, M. Sait. "Hânî, Şeyh Ahmed". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 16/31-32. Ankara: TDV Yayınları, 1997.

Özpilavcı, Ferruh. *Ebheri İşâgüci ve Şerhi*. İstanbul: Litera Yayınları, 2017.

Pakiş, Ömer. "Molla Halil Siirdî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 30/250-251. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Suzan, Yahya. "Medreselerde Arapça Öğretimi". *Medrese ve İlahiyat Kavşağında İslâmî İlimler (Uluslararası Sempozyum)*. 599-614. Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2013.

Turan, Abdülbaki. "Elfiyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 11/27-28. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.

T.C. Kocaköy Kaymakamlığı. "Tarihçe", Erişim tarihi 15 Kasım 2022. <http://www.kocakoy.gov.tr/tarihçe>

Yaşaroğlu, M. Kamil. "el-Muhtasar". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31/66-67. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Yeşil, Selman. "Medreselerde Arap Diline Dair Okutulan Kürtçe Kitaplar". *Medrese ve İlahiyat Kavşağında İslâmî İlimler (Uluslararası Sempozyum) 1 Temmuz 2012*. 453-460. Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2013.

<https://mapio.net/pic/p-9591999/> Erişim tarihi, (3 Aralık 2022).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Hazreti_S%C3%BCleyman_Camii (Erişim tarihi, 3 Aralık 2022).

<https://bendiyarbakirim.com/kesfet/iskender-pasa-camii> (Erişim tarihi, 3 Aralık 2022).

https://salihilhaniho.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/27/05/747005/dosyalar/2020_03/10014258_Salih_Ylhan_Hoca.pdf?CHK=6e3daeb77ca44f5eda4af4c99ac7e40 (Erişim tarihi, 3 Aralık 2022).

<https://tr.foursquare.com/v/parli-safa-camii/51582f48e4b0781cc2697e01>

(Erimiş tarihi, 4 Aralık 2022).

<https://bendiyarbakirim.com/kesfet/omer-seddat-camii-hz.-omer-camii>

(Erimiş tarihi, 4 Aralık 2022).

<https://twitter.com/yasamdiyarbakir/status/1229422730153517058/photo/1>

(Erimiş tarihi, 4 Aralık 2022).

Ekler

Resim 16: Şükrü Erim ve T.C. Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan¹⁰⁷

Resim 17: Şükrü Erim ve arkadaşları¹⁰⁸

¹⁰⁷ Mustafa Erim Arşivi

¹⁰⁸ Mustafa Erim Arşivi

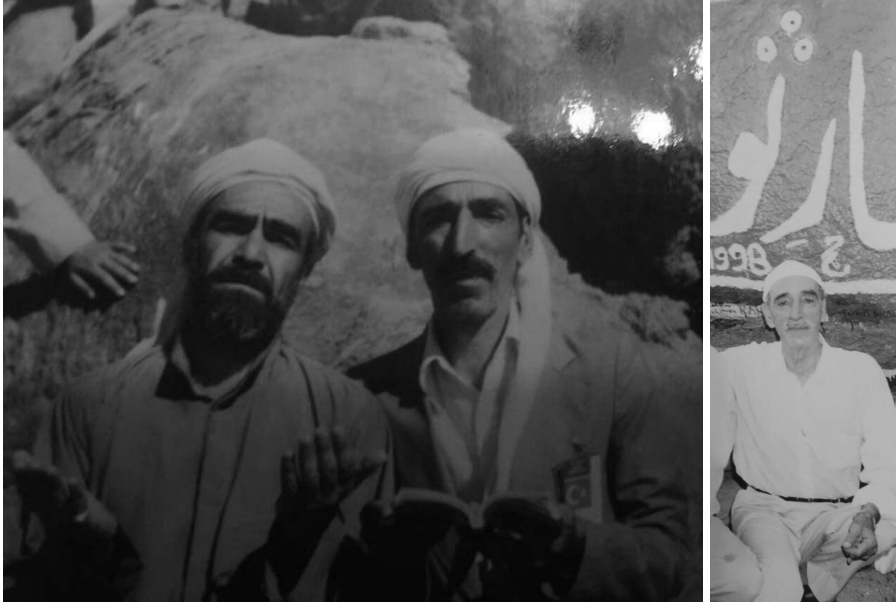
Resim 18: Şükrü Erim'in Mersin'deki kaldığı ilk evi¹⁰⁹

Resim 19: Şükrü Erim'in Mersin'de yaşadığı evi¹¹⁰

¹⁰⁹ Mustafa Erim Arşivi

¹¹⁰ Mustafa Erim Arşivi

Resim 20: Şükrü Erim'in Hac ibadeti¹¹¹

Resim 21: Şükrü Erim'in Hac ibadeti¹¹²

¹¹¹ Mustafa Erim Arşivi

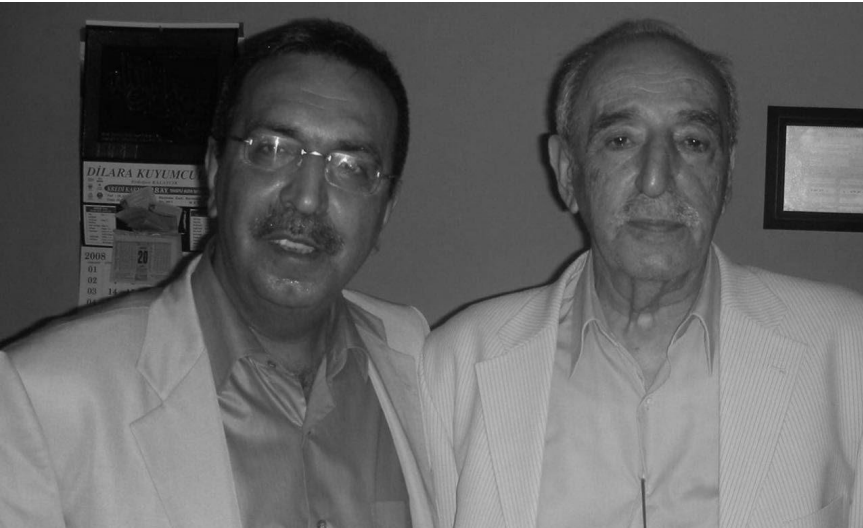
¹¹² Mustafa Erim Arşivi

Resim 22: Şükrü Erim ve ailesi¹¹³

Resim 23: Şükrü Erim ve ailesi¹¹⁴

Resim 24: Şükrü Erim (sağda) ve oğlu Mustafa Erim (solda)¹¹⁵

¹¹³ Mustafa Erim Arşivi

¹¹⁴ Mustafa Erim Arşivi

¹¹⁵ Mustafa Erim Arşivi

Resim 25: Şükrü Erim ve ailesi¹¹⁶

Resim 26: Şükrü Erim ve ailesi¹¹⁷

---

¹¹⁶ Mustafa Erim Arşivi

¹¹⁷ Mustafa Erim Arşivi

Resim 27: Şükrü Erim'in cenazesi-Mersin¹¹⁸

Resim 28: Şükrü Erim'in kabri- Mersin¹¹⁹

¹¹⁸ Mustafa Erim Arşivi

¹¹⁹ Mustafa Erim Arşivi